

AZ ÁLMOK HÍDJA

A „Gendzsi regénye” utolsó fejezetének olvasásakor:

*Eljöttem a Gémtanyához énekelni
Atkeltem az Álmodók Hídján.
Ma, amikor a nyári rigó*

Ezt a költeményt anyám írta. De nekem két anyám volt – a második mostohaanyám –, s bár hajlok arra a feltevésre, hogy valódi anyám írta, nem lehetek bizonyos efelől. A továbbiak során nyilvánvalóvá válnak majd bizonytalanságom okai: az egyik az, hogy mindkét anyámat Csinunak hívták. Emlékszem, gyermekkoromban hallottam, hogy Anya a Csinu-öböl után kapta nevét; ott született a közelében, Hamaderában, ahol családjának – amely Kyotóban lakott – tengerparti nyaralója volt. A hivatalos városi anyakönyv Csinu néven tartja nyilván. Második anyámat szintén Csinunak nevezték attól fogva, hogy megérkezett házukba. Soha többé nem használta valódi nevét, ami Cuneko volt. Még apám is „Csinu”-nak szólította valamennyi levelében, a névről nem lehet megállapítani, kettőjük közül melyiket értette. „Az Álmodók Hídja” költemény alatt pedig csak ennyi az aláírás: „Csinu”.

Egyébként nem tudok arról, hogy bármelyikük is írt volna ezen kívül verset. Ezt is csak azért ismerem, mert a hullám-mintás négyzet alakú papírszeletkét, amelyre írták, felerősítették egy kézirattekercsre, és családi ereklyeként nagy becsben tartva a falra akasztották. Őreg dajkám szerint, aki most már hatvanas évei derekán jár, az ilyesféle kézzel előállított papírt az ősi „hullám-tus” eljárással díszítették (vagyis vízbe mártották, majd tust szívattak fel vele, hadd rajzolja ki a tus az ereztét); a távoli Ecsizenből kellett megrendelni. Anyámnak bizonyára sok vesződésébe került, amíg megszerezte. Éveken át tündöttem a költemény Konoé-stílusú kalligráfiáján meg a sok szokatlan kínai szójelen, amelynek elolvasása még egy felnőttnek is sok gondot okozna – hát még egy gyermeknek. Manapság már senki sem használ ilyen írásjeleket. S most eszembe jut, hogy van nekünk egy költemény-kártya sorozatunk, amelyet láthatóan szintén valamelyik anyám írt, ugyanebben a csak beavatottak számára megfejthető stílusban.

Ami a kalligráfia kifinomultságát illeti, én nemigen vagyok alkalmas megítélésére. – Azt mondják, senki más nem írt ilyen gyönyörű Konoé-stílusban – hajtogatta a dadám. Saját műkedvelő ízlésemnek pedig, bármit tartsanak is róla, úgy tűnik, hogy az írás igen kiváló kalligrafus műve. Azt várnánk, hogy egy nő a Kozei-iskola karcsú, kecses stílusát választja. Sajátos, hogy a női szerző a vastag, telt Konoé-írásmódot

kedvelje inkább, amelyben sűrűn szerepelnek kínai írásjelek. Ez nyilván elárul valamit szerzője egyéniségéről.

A költészetet illetően még kevésbé vagyok illetékes bíráló, de úgy vélem, ez a költemény nem tűnik ki semmiféle jellegzetes szépséggel. Ez a sor: „Átkeltem az Álmod Hídján” nyilván azt jelenti: „Ma olvastam 'Az Álmod Hídját', a Gendzsi története utolsó fejezetét.” S mivel ez csupán rövid fejezet, amelyet igen gyorsan elolvashat az ember, a költemény szerzője nyilván azt kívánja mondani, hogy ma végre befejezte az egész Gendzsit. Házunkat már nagyapám ideje óta az egész környéken „Gémtanya” néven ismerték; azért nevezték el így, mert éjjelente gyakran szálltak le kertjében gémek. Sőt, még ma is leereszkednek a kertben. Magam ugyan csak nagyritkán láttam őket, de gyakran hallottam elnyújtott, harsány kiáltásukat.

A Gémtanya a kyotói Simogamo-szentély alatti erdőkön át kelet felé haladó ösvény mentén épült. Ha kicsit behatolunk az erdőbe, s bal kéz felől elhagyjuk a szentélyt, egy csermelyt átívelő keskeny kőhídhöz érünk: közvetlenül a híd mögött van házunk kapuja. A szomszédokban lakók azt mondják, hogy Csimei a híd alatt áramló csermelyről írta híres költeményét:

*A kavicsos Sekély-csermely –
Oly tiszta, még a Hold is
Megkeresi, hogy benne lakozzék.*

Ez azonban nagyon kétséges. Yosida Togo földrajzi lexikonjának leírása szerint „Sekély-csermelyünk az a patak, amely déli irányban folyva, a Simogamo-szentélytől keletre a Kamo-folyóba torkollik”. Majd hozzáfűzi: „A régi földrajzi leírásokban szereplő 'Sekély-csermely' azonban maga a Kamo-folyó volt, amelynek a szóban forgó patak csupán a Macugaszakiban eredő mellékfolyója.” Nyilván helytálló megállapítás, hiszen másutt idézik Csimei kijelentését, mely szerint a „Sekély-csermely” a Kamo-folyó régi neve. Ezen a néven említi egyik költeményében (amelyet később még idézek) Dzsosan is; a költő előljáró megjegyzése a következő magyarázattal szolgál: „Megtadván, hogy átkeljen a Kamo-folyón Kyotóba”. Persze, keskeny kis csermelyünk ma már nem áttetszően kristályos, de egészen gyermekkoromig olyan tiszta volt, ahogyan Csimei leírása után elképzelhetjük. Emlékszem, június derekán, a megtisztulás szertartásán, az emberek fürödtek sekély vizében.

A Gémtanya kerti tavacsáját agyag alagsövek kötötték össze a csermelyel, így akadályozták meg túlcsovdulását. Ha ez ember belépett két vastok cédrus-oszlopon emelkedő főkapunkon, kövezett fasor vezetett a belső kapuhoz. A fasor mindkét oldalán törpebambuszt ültettek, s két végén koreai udvari nemeseket ábrázoló kőszobrok (nyilván a Yi Dinasztia korából) néztek farkasszemet. A mindenkor zárva tartott belső kapu cipruskéreggel fedett tetője elegáns falusias külsőt kölcsönzött a bejáratnak. A két tartópilléren keskeny bambusz táblákat helyeztek el, mind-egyiken egy kínai párvers egy-egy sora olvasható:

*A berek mélyén vidám a sok madár.
Távol a portól tiszta a fenyő meg a bambusz.*

Apám azonban azt mondta, fogalma sincsen, ki a költemény szerzője, és ki készítette a kalligráfiát.

Csöngetésre (a csengőt az egyik költemény-tábla mellett helyezték el) valaki kijött a házból, kinyitotta a kaput. Egy hatalmas diófa árnyékában az ember eljutott

a bejárati ajtóhoz, s az előcsarnokban, a szemöldökfa fölött megpillantotta Rai Szanyo, a tudós-költő által festett kalligráfiát:

A sólyom szárnyal, a hal alábukik.

A Gémványának azonban a majdnem fél hektárnyi kert gyönyörű fekvése adta meg az értékét; maga a ház alacsonyban, zegzugosan terpeszkedett, voltaképpen nem is túlságosan nagy. Csupán vagy nyolc szobás, beleértve a cselédszobát meg a kisebb előcsarnokot. A konyha azonban tágas volt, beillett volna egy átlagos nagyságú vendéglő konyhájának is, a mosogató közvetlen közelében egy ártézi kút állott. Nagypám eredetileg a Bukko-templom mellett, a Muromacsi utcában lakott, a Gémványát nyaralónak használta. Később azonban eladta Muromacsi utcai házat és ezt tette meg lakóházának; északnyugati sarkát tágas raktárral bővítette. Meglehetősen körülményes volt, ha a raktárból egy írástekerceset vagy egy vázát kellett elhozni, mert ilyenkor át kellett menni a konyhán.

Családunk és háznépünk hét személyből állott: szüleim és jómagam, Okane, a dadám, és három szolgáló; eléggé kényelmesnek találtuk a házat. Apám a csöndes életet kedvelte. Nagyritkán megjelent bankjában, de ideje legnagyobb részét odahaza töltötte, csak hébe-hóba hívott vendéget. Úgy tűnik, nagypám még nagyon élvezte a teázás ceremóniáját, és élénk társadalmi életet élt: a kerti tavacska partján felállított egy szép, régi teaházat, sőt a kert délkeleti csücskében szórakozóhelyül egy másik kis kertiházat építtetett, amelyet Selyemfa Pavilonnak nevezett el. Halála után azonban senki sem használta többé szeretett teaházat és a kerti lakot, legfőljebb arra, hogy valaki itt töltsé délutáni sziesztáját, vagy olvasson, esetleg gyakorolja a szépírást.

Apám minden szeretetével anyámon csüngött. Úgy tűnt, a ház, a kert, a felesége – jelenti számára a tökéletes boldogságot. Néha megkérte anyámat, játsszon neki a kotón, ilyenkor feszülten figyelt: jóformán ez volt egyetlen otthoni szórakozása. Az alig félhektáros kert kissé keskenyebb, semhogy valódi japánkertnek nevezhesük, de nagyon nagy gonddal tervezték, és sokkal hosszabbnak és elkülönültebbnek látszott, mint amilyen a valóságban.

Ha az ember a házba belépve áthaladt a nagy előcsarnok túlsó oldalán a tolóajtókon, egy nyolc-gyékényes, átlagos nagyságú szobában találta magát, s mögötte következett a ház legnagyobb szobája, egy tizenkét-gyékényes tágas szoba. E tizenkét-gyékényes szoba kissé a palota-stílust mintázta: keleti és déli oldalán szabályszerű mellvéddel szegélyezett veranda övezte. Délen, védekezésül a napsütés ellen, a széles csurgókat rácsozattal hosszabbították meg, amelyről dús növéssű akebia-szőlőindák csüngtek a medence fölé; a víz, a szőlőlevelek alól föl-fölcsapva, a veranda lábát nyaldosta. Ha az ember a korlátra támaszkodva túltekintett a tavon, megpillantott egy erdő borította dombról lebukó vízesést, amelynek vize tavasszal zergeboglárok között, ősszel begóniák alatt áramlott el, rövid ideig csobogó patakként folytatta útját, majd alázdult a tavacskába. Azon a helyen, ahol a patak beleömlött a tavacskába, bambuszról készített, úgynevezett „vízi-mozsarat” helyeztek el: mihelyt az excenteres forgócsapra szerelt bambuszcső megtelt vízzel, a cső tompa kattanással lecsapódott egy alatta álló fatönkre, s a víz kiömlött belőle. Mivel a cső friss, zöld bambuszból készült, tiszta metszésű felső véggel, a kertésznek gyakran kellett cserélnie. Már egy tizennegyedik századi költemény is említést tesz egy efféle szerkezetéről:

*Vajon a csermely felső folyásánál
Lusta áramlássá válik-e a víz?
Csak nagyritkán hallik a mozsár hangja.*

A vízi-mozsár hangja mind a mai napig visszhangzik a híres Költők Csarnoka kertjében, a korai Edo-időszak költőjének, Isikava Dzsozannak az otthonában, Kyoto északi elővárosában. Itt helyezték el Dzsozan kínai nyelven írt magyarázó szövegét is. Azt hiszem, nekünk azért volt vízi-mozsárunk, mert nagyapám ott járt a kertben, elolvasta a föliratot, s ennek nyomán támadt az ötlete, hogy a szerkezetet lemásolja saját otthona számára. Dzsozan állítólag azért írta költeményében, hogy vonakodik átkelni a Kamo-folyón, mert udvarias formában így utasította vissza a császár meghívását:

*Ó jaj, szégyenlek átkelni rajta –
Noha csupán Sekély Csermely,
Ráncos koromat tükrözné.*

E költemény dörzs-másolata ott lóg a Költők Csarnokának kerti lugasában, s nekünk is volt egy másolatunk róla odahaza.

Három- vagy négyéves koromban valósággal megbűvölt vízi-mozsárunk klakk-klakk hangja.

– Tadaszu! – kiáltott anyám. – Nehogy odamenj, még beleesel a medencébe! – De hiába intett újra meg újra, én mindig kirohantam a kertbe, átküzdöttem magam a mesterséges domb magas bambuszfüvén, s minden áron el akartam jutni a patak partjára.

– Várj! Veszélyes! Nem mehetsz oda egyedül! – Anyám vagy Okane szaladt ilyenkor rémülten utánam, és selyemövemnél fogva hátulról elkapott. Egyikük erősen fogott, én pedig előrenyújtózva lenéztem a patakba. S miközben feszülten figyeltem, a mozsár zöld bambusz csöve lassan megtelt vízzel, majd éles csattanással vágódott a fatönknek, és vizét belelővelte a tavacskába, végül visszaugrott eredeti helyzetébe. Néhány perc múlva ismét megtelt és megismétlődött az előbbi folyamat. Azt hiszem, ez a kattánós hang a legkorábbi emlékem a házunkról. Éjjel-nappal visszhangzott fülemben, amíg csak fel nem nőtem.

Okane szüntelenül, éberen őrködött fölöttem, jóformán le sem merte venni a szemét rólam. Anyám mégis gyakran korholta. – Óvatos légy, Okane! – mondogatta. A medence fölött földdel feltöltött gyaloghíd ívelt át, s ha csak megpróbáltam átmenni rajta, Okane nyomban megállított. Néha anyám is utánam rohant. A medence nagy részét sekély víz borította, de egyetlen helyen több mint hat láb mély: itt ugyanis lyukat fúrtak, hogy a halak még olyankor is életben maradjanak, ha mindenütt másutt kiszáradt a mesterséges tó. A mélyedés a híd közelében volt, s anyám újra meg újra óva intett tőle. – Szörnyű lenne, ha beleesnél – ismételtette gyakran. – Még egy felnőtt sem tudna kivergődni.

A híd túlsó végén, egy tujafa mellett épült a teaház, kedvenc játszóhelyem.

– Várj odakint, Okane! – mondtam dadámnak. – Nem jöhetsz utánam. – El voltam ragadtatva az alacsony tetejű, keskeny kis épülettől, mert pontosan olyan volt, mint egy gyermek számára épített játékház. Órák hosszat eljátszottam itt: ráheveredtem a gyékényfonatos padlóra, ki-be jártam a parányi ajtókon, hol megnyitottam, hol elzártam a vizet a kamrában, kibogoztam az ott talált fadobozok fonott zsinegét, s előszedtem a teázó kellékeket, vagy fejembe nyomtam egy széles karimájú sásból font kalapot, amelyet a tea-ceremóniára érkező vendégek hordtak, ha esett az eső.

A ház előtt várakozó Okane ilyenkor már aggódni kezdett. — Tadaszu! — kiáltotta. — Ne maradj már tovább — anyád nem helyeselné. — Máskor meg: — Idenézz! Milyen nagy, hatalmas százlábú van itt! Szörnyű, ha egy százlábú megmar! — Valóban, többször is láttam százlábúakat a teaházban, de sohasem martak meg.

Sokkal jobban félttem a buddhista szenteket ábrázoló féltucatnyi kőszobortól, amelyek a dombon meg a tavacska körül elszórva álltak. Mindössze három vagy négy láb magasak voltak, jóval kisebbek tehát, mint a koreai szobrok a belső kapu előtt, de csúf, groteszk arcuk valahogy nagyon japánnak tűnt. Egyeseknek ocsmányul torz orra volt, s úgy rémlett, mintha szemük sarkából merednének az emberre; másoknál úgy éreztem, éppen alattomos, gúnyos kacajban készülnek kitörni. Napnyugta után sohasem merészkedtem a közelükbe.

Nagyritkán Anya, amikor morzsával etette a halakat, áthívott a verandára.

— Nesztek, kis halak — mondta, és beleszórta a morzsákat a vízbe, szanaszét. A pontyok meg a kárászok előjöttek mély üregben levő búvóhelyükről, és megjelentek a víz színe alatt. Néha egészen közel ültem Anyához a veranda szélén, neki-támaszkodtam az alacsony korlátnak, és én is morzsákat löktem a halaknak; máskor meg az ölében ültem, és éreztem erős, telt combjának rugalmas érintését, amint szorosan magához ölelt.

Nyaranként szüleimmel a tavacska mellett vacsoráztunk, s kint ülve élveztük a hús esti levegőt. Megegett, hogy vendéglőből rendeltünk ételt, vagy az élelmiszerüzlet egy embere elhozta a vacsora minden hozzávalóját, mi pedig megfőztük a vacsorát tágas konyhánkban. Apám olykor egy üveg sört állított a bambusz-mozsár csurgója alá. Anyám meg a medence szélén üldögélve a vízbe lógázta a lábát, amely ilyenkor még gyönyörűbbnek tetszett, mint máskor. Alacsony, törékeny termetű asszony volt, gömbölyded gombóchoz hasonló lábú; kis lábát teljesen mozdulatlanul tartotta és áztatta a vízben, hadd áradjon el egész testén a hűvösség. Évekkel később, amikor már felnőttem, kezembe akadt az alábbi kínai verssor:

*Amikor mossa a festék dörzskövét,
feljönnek a halak és tust nyelnek.*

Már egészen kiskoromban arra gondoltam, milyen jó lenne, ha mesterséges tavacs-kánk halai játékosan siklanának anyám gyönyörű lába körül, s nemcsak akkor jönne-
nek, amikor etetjük őket.

Emlékszem, egy ilyen nyári estén felfedeztem néhány hosszú, vékony, síkosnak tetsző levelet a levesemben, s megkérdeztem Anyát, mik ezek.

— *Nenunavának* nevezik — válaszolta.

— Ugyan? És *mi* az?

— Vizinövény féle, akár a lótusz — a Mizoro-tóból gyűjtik — magyarázta lágy, udvarias hangján.

Apám nevetett. — Ha azt mondod, *nenunava*, az emberek nem tudják miről beszélsz. Manapság *dzsunszainak* nevezik.

— De hát a *nenunava* hosszúnak meg síkosnak hangzik, pontosan olyannak, amilyen. Így említi minden régi költemény is, hiszen tudod. — S nyomban belekezdett egy versbe. Ettől fogva csakis *nenunavaként* említették házunkban, még a szolgálólányok és azok az emberek is, akik azért jártak hozzánk, hogy főzzenek nekünk.

Kilenc órakor rendszerint szóltak nekem, hogy itt a lefekvés ideje, s dadám elvitt a szobámba. Fogalmam sincs, mennyi ideig maradtak fenn a szüleim; ők a verandával övezett szobában aludtak, Okane meg én viszont egy kis hat-gyékényes szobán osztoztunk a ház északi oldalán, s egy folyosó választott el szüleimtől. Megegett, hogy

elfogott a nyugtalanság, hosszú ideig ébren fektüdtem, és könnyörögtem: — Hadd aludjak mamával!

Anyám ilyenkor bejött, hogy megnézzen. — Ó istenem, milyen kisbabám van ma este — szokta mondani, s ezzel karjába vett, és átvitt hálószobájába. Már meg volt ágyazva, de apám még nem feküdt le, talán még odakint volt a kerti lakban. Anyámnak is át kellett még öltöznie lefekvéshez. De azon mód ledőlt mellém, le sem vette széles selyemövét, s úgy tartott, hogy fejemet befészkelhettem álla alá. Égett a lámpa, én azonban arcomat befúrтам kimonója nyakkivágásába, és homályosan úgy éreztem, körülölel a sötétség. Belélegeztem kontyba tűzött hajának enyhe illatát. Szájammal kitapogattam mellbimbóit, s csecsemőként játszadoztam velük, ajkam közé vettem, nyelvemmel végigsimítottam őket. Mindig engedte, hogy ameddig csak kedvem tartja, így tegyek, soha meg nem rótt érte. Azt hiszem, még elég nagy gyerek koromban is szoptam, talán azért, mert abban az időben még egyáltalán nem vették szigorúan, meddig szoptatnak egy csecsemőt. Ha teljes erőmmel dolgoztam nyelvemmel, nyaldostam mellbimbóit, és nyomkodtam a környéküket, szépen megindult a tej. Hajának és a tejnek elvegyülő illata ott lebegett keblén arcom körül. S bármilyen sötét volt is, homályosan kivettem fehér mellét.

— Most már eredj aludni — súgta, és miközben nyugtatóan simogatta fejemet és cirógatta hátamat, eldúdolta szokásos altatódalát:

*Aludj, aludj kicsikém.
Ne sírj, jó kisfiam, aludj.
Anyád az, aki ölelget,
Anyád az, aki elringat,
Ne sírj, jó kisfiam, aludj.*

Újra meg újra eldúdolta, amíg békés álomba nem merültem, de még ekkor is megkapaszkodtam mellébe, s nyelvemmel körülsimogattam mellbimbóját. Álomba gyakran behatolt a zsalus ablakon át a vízi-mozsár távoli kattogása.

Okane is sok altatódalt ismert, többek között ezt:

*Amikor megkérdeztem a párnát: „Alszik-e?”
A becsületes párna azt felelte: „Igen!”*

Még sok más dalt is énekelt nekem, de az ő dalaitól sohasem aludtam el egykönnyen. (S a vele megosztott szobában a vízi-mozsár hangját sem hallottam.) Anyám hangjának egészen különös, csábító ritmusa volt, amely kellemes képzetekkel töltötte el lelkemet, és gyorsan álomba ringatott.

Noha mindeddig egyszerűen csak azt írtam: „anyám”, és nem jelöltem meg, a kettő közül melyiket értem ezen, csupán édesanyámmal kapcsolatos emlékeimet akartam fölidézni. Mégis, úgy tűnik, hogy ezek a visszaemlékezések talán túlságosan is részletesek egy három-négy éves gyermek részéről. Vajon az, hogy a lábát a vízben lógázza, vagy ahogyan például a *nenunaváról* beszél — ha valóban akkor esett meg mindez, amikor ilyen korú voltam, hagyhatott-e bennem bármiféle benyomást? Az első anyámmal kapcsolatos benyomásokat nyilván átfedték a második anyámhoz fűződő emlékek, s mindez összekavarodott emlékezetemben. Hiszen egy kora őszön, éppen, amikor diófánk hullatni kezdte leveleit, a kapuhoz vezető út mentén, huszonkét esztendő anyám, aki éppen gyermeket várt, méhfertőzéssel ágynak esett, és meghalt. Ötéves voltam ekkor. S alig néhány év múltán mostohaanyát kaptam.

Édesanyám arcvonásait nem tudom világosan fölidézni. Okane szerint gyönyörű

szép volt, de én csupán egy telt, kerek arc homályos képét tudom lelki szemem elé idézni. Mivel gyakran néztem föl rá, amikor karjában tartott, pontosan megfigyelhettem orrcimpáit. A lámpafénytől rózsaszínűen áttetszővé vált finom vonalú orra: ebből a szögből tekintve még finomabb arányúnak tűnt — egyáltalán nem hasonlított sem Okane, sem bárki más orrához. De ha vissza akarok emlékezni többi arcvonására, szemére, szájára — csak nagy általánosságban látom magam előtt. Meglehet, itt is megzavar második anyám arcának átfedő képe. Igazi anyám halála után Apa minden reggel és este az emléktábla előtt a szutrát olvasta és imádkozott, s gyakran én is ott ültem mellette, és vele együtt imádkoztam. De bármilyen feszülten meredtem is anyám fényképére, amely ott állt emléktáblája mellett buddhista házioltárunkon, sohasem döbönt belém szívbemarkolóan, hogy ez az én saját anyám — az a nő, aki szoptatott. A fényképről csupán annyit tudtam meg, hogy haját régimódián viselte, s még teltebb volt, mint amilyenre emlékeztem. Alakja túlságosan ködösen élt bennem, sehogy sem tudtam földélni magamban, valójában milyen is lehetett.

— Papa — kérdeztem —, ez igazán a Mama képe?

— Persze hogy az — válaszolta. — Még házasságunk előtt készült, akkoriban tizenhat éves lehetett.

— De nem hasonlít rá, ugye? Miért nem állítasz ide egy jobb képet? Nincsen más fényképed róla?

— Anyád nem szerette, ha fényképezték, így azután ez volt az egyetlen olyan kép, amelyen egyedül csak ő van. Házasságunk után csináltak rólunk néhány közös fényképet, de a fényképész szörnyen ügyetlenül retusálta a képeket, s anyád azt mondta, teljesen elrontotta az arcát. Ezen a képen még egészen fiatal lány volt, talán azért tűnik másnak, mint ahogyan te emlékezel rá. De akkoriban valóban ilyen volt.

Ezután már fölfedeztem bizonyos hasonlóságot, de ez nem volt elég ahhoz, hogy ismét életre keltsem anyám elfeledett vonásait.

Szomorúan gondoltam rá, ha a terasz mellvédjére dőlve figyeltem a tavicskában uszkáló pontyot, és vágyódtam utána, ha a bambusz-mozsár kattogását hallgattam. De különösen éjszakánként, dadám karjában fekvé fogott el leírhatatlan vágyódás halott anyám után. Az édes, homályos-fehér álmovilág, meleg keblén, hajának és tejének egybevegtyülő illata közepette — miért is tűnt tova? Ez jelentené azt, hogy „halál”? Vajon hová mehetett? Okane megpróbált vigasztalni, anyám altatódalait énekelte nekem, de ezzel csak még jobban elszomorított. — Ne! Ne! — sikoltottam, és dobáltam magam az ágyban. — Nem akarom, hogy te énekelj nekem! A Mamát akarom! — Lerúgtam magamról a takarót, ordítottam, sírtam.

Végül is bejött a szobába apám, és azt mondta:

— Tadaszu, nem szabad ilyen bánatot okoznod Okanenak. Légy jó fiú, aludj el szépen. — De én még nekikeseredettebben zokogtam.

— Anyád meghalt — mondta apám akadozva, elfúló hangon. — Sírással ezen már nem lehet változtatni. Én legalább annyira szeretnék sírni, mint te, talán még nálad is jobban, de megemberelem magam. Próbáld meg te is megemberelni magad.

Ekkor megszólalt Okane: — Ha látni akarod a mamádat, akkor imádkoznod kell nagyon erősen, ahogy csak tudsz. Ha megteszed, ő majd eljön hozzád álmodban, és azt mondja: „Milyen jó kisfiú vagy, Tadaszu!” De ha sírsz, nem fog eljönni!

Néha meg, szüntelen siránkozásomon és sikoltozásomon kétségbeesve, Apa megtört és azt mondta: — Jól van hát, gyere, aludj velem. — Azután bevitt a szobájába, karjába vett, s úgy feküdtünk le. De férfi-szagát annyira elütőnek találtam anyám illatától, hogy vigasztalhatatlan maradtam. S akkor inkább dadámmal aludtam, semmint ővele.

— Papa, rosszul vagyok tőled. Vissza akarok menni Okanehoz.

— Jól van, aludj akkor a másik szobában.

De amikor visszabújtam Okane mellé az ágyba, ő megszidott: — Még ha rosszul vagy is apádtól, hogyan mondhatasz neki ilyen szörnyűségeket? — Azt szokta mondani, hogy pontosan úgy nézek ki, mint apám, nem is hasonlítok anyámra. Ettől is szerencsétlenül éreztem magam.

Apa naponta reggel és este egy-egy órát töltött az emléktábla előtt, és hangosan olvasott a szutrákból. Mihelyt úgy gondoltam, most már abbahagyja, odalopakodtam az oltár elé, leültem a hátralevő néhány percben melléje, és ujjaimmal morzsolgatni kezdtem kis olvasóláncom szemeit. Megegett azonban, hogy Apa kézen fogott, ő maga vezetett az oltárhoz, s így szólt: — Gyere, mondj egy imát anyádért. — Ilyenkor álló óra hosszat csendben ott kellett ülnöm mellette.

Következő tavasszal, amikor hatéves lettem, beíratk az elemi iskolába, s ettől kezdve csak nagyon ritkán zavartam éjjel apámat. De mindennél jobban vágyódtam Anya után. Még emberkerülő apám is, aki anyámon kívül senki társaságát sem kereste soha, láthatóan magányosnak érezte magát, és most már nagyritkán eljárt hazulról szórakozni. Vasárnaponként gyakorta elvitt bennünket Okanéval Yamabanába, egy folyóparti vendéglőbe ebédelni, vagy kirándulást tettünk a várostól nyugatra húzó hegységben.

Egy nap így szólt hozzám:

— Amikor még élt anyád, gyakran eljártunk Yamabanába vacsorázni. Emlékszel még erre, Tadaszu?

— Csak arra emlékszem, hogy egyszer voltunk ott. Ugye békák kuruttyoltak mögöttünk a folyóban?

— Úgy van. S arra emlékszel-e, hogy anyád egyik este elénekelt egy dalt?

— Nem, azt hiszem erre nem emlékezem.

S ekkor, mintha csak hirtelen ötlött volna az eszébe, megkérdezte tőlem:

— Tadaszu, tegyük fel, hogy lenne valaki, aki épp olyan, mint anyád volt, és tegyük fel, hajlandó lenne eljönni hozzánk, hogy anyád legyen — mi lenne erről a véleményed?

— Igazán azt hiszed, hogy lehet nekem egy másik mamám? — kételkedtem. — Ismersz ilyesvalakit, papa?

— Dehogysis — válaszolta kapkodva —, hiszen csak azt mondtam, „tegyük fel”. — Látszott, hogy szeretne minél előbb másról beszélni.

Nem tudnám pontosan megmondani, hány éves lehettem, amikor erről beszélgettünk. S nem tudhatom azt sem, vajon ekkor már gondolt-e valakire, vagy egyszerűen csak véletlen megjegyzés volt. De már a második osztályba jártam és tavasz volt — a vizesés lábánál a dupla torolyák teljesen kinyíltak —, amikor egy nap az iskolából hazatérve meglepetten hallottam a belső szobából a koto hangját. Vajon ki játszhat? Anyám az Ikuta-iskola képzett muzsikusa volt, s gyakran láttam, hogy Apa ott ül mellette a verandán és elmerengve hallgatja, amint hat láb hosszú, aranyozott lakk fenyőfamintáival díszített kotóján játszik neki. Anyám halála után a kotót, amelyet oly nagyon szeretett, leborították egy huzattal, amelyre családi emblémánk, a paulovnia leveleit és virágait festették, majd behelyezték egy fekete lakk dobozba, és átvitték a raktárba; azóta is ott volt a helye, senki sem nyúlt hozzá. Csak nem az ő kotója, tűnődtem, amint beléptem az oldalkapun. De ekkor megjelent Okane és a fülembé súgta: — Tadaszu, maradj szép csendben, és kukkantsál be a másik szobába. Csinos fiatal hölgyvendégünk van ma!

Átmentem a nyolc-gyékes szobán a másik oldalra, kicsit széthúztam a tolóajtót, és belestem; Apa nyomban észrevett, és intett. Az idegen hölgyet egészen lefoglalta kotója és a játékot még akkor is folytatta, amikor már egészen a közelébe

értem; még csak a fejét sem fordította felém. Anyám szokott helyén ült, pontosan ugyanolyan testtartásban, hangszerét ugyanabban a szögben tartotta, bal kezét ugyanúgy nyújtotta ki, amikor a húrokhöz nyúlt. Nem Anya kotóján játszott — egyszerű, dísztelen hangszer volt. De Apa testtartása és viselkedése, amint ott ült, és figyelmesen hallgatta játékát, pontosan olyan volt, mint anyám idejében. Az idegen hölgy csak akkor fordult felém, és mosolygott rám, amikor befejezte játékát, és levette az elefántcsont pengetőket a húrokról.

— Te vagy Tadaszu? — érdeklődött udvariasan, jó nevelésről tanúskodó kyotói ki-ejtéssel. — Nagyon hasonlítasz apádra.

— Hajolj meg szépen — mondta Apa, s kezét fejemre tette.

— Most értél haza az iskolából? — kérdezte a hölgy. Azután visszahúzta ujjaira a pengetőket, és tovább játszott. Nem ismertem a darabot, de roppant bonyolultnak tetszett. Engedelmesen ültem apám mellett, szinte lélegzet-visszafojtva figyeltem a hölgy minden mozdulatát. Befejezte a játékot, de még akkor se jutott eszébe, hogy elhalmozzon bókjaival, csupán rám mosolygott, ha tekintetünk találkozott. Apához csöndes, természetes hangon szólt, láthatóan nyugodt önuralommal rendelkezett. Hamarosan riksa érkezett érte, még alkony előtt eltávozott. Kotóját azonban ott-hagyta nálunk. A nyolc-gyékes szoba beugrójában a falnak támasztottuk.

Bizonyos voltam, hogy Apa majd megkérdezi tőlem, tetszett-e nekem, s nem kelt-e bennem ellenérzést, hogy anyámra hasonlít. De nem szólt semmit, s én nem próbáltam megtudni, hogyan ismerkedtek meg. Valahogy haboztam, megemlítem-e a dolgot. Az igazat megvallva, ha megkérdezték volna, vajon igazán hasonlít-e anyámra vagy sem, minigen tudtam volna mit válaszolni. Legalábbis első pillantásra nem az volt az érzésem, hogy anyám öltött újra testet benne. S mégis, lágy, kerek arca, törékeny teste, nyugodt, minden kapkodástól ment beszéde, legfőképpen pedig udvarias tartózkodása miatt, meg azért, hogy első találkozásunkkor eszébe se jutott hízelegnie nekem, s mindez párosulva valami megfoghatatlan vonzerővel és bájjal — úgy tetszett, mindebben anyámra hasonlít, és nyomban rokonszenvet éreztem iránta.

— Ki volt ez? — kérdeztem később Okanét.

— Magam sem tudom — válaszolta. Valószínűleg figyelmeztették, ne mondja meg nekem.

— Most volt itt először?

— Nem, már kétszer járt itt korábban . . . De most játszott először a kotón.

Még egy ízben láttam ezen a nyáron, az idő tájt, amikor a rigó fűtyülni kezd. Ekkor fesztelenebbnek találtam, s amikor befejezte játékát a kotón, ottmaradt Apával meg velem, morzsát szórtunk a halaknak. De még vacsora előtt eltávozott. Kotóját ismét a benyilóba támasztottuk — lehet, hogy gyakrabban járt hozzánk, mint gondoltam.

Nyolcéves lehettem, amikor egy márciusi napon Apa behívott a verandás szobába; beszélni akart velem. Kettőnkön kívül senki sem tartózkodott a szobában.

— Meg kell beszélnem veled valamit, Tadaszu — kezdte szokatlanul ünnepélyes hangon. — Nem tudom, hogyan vélekedsz arról a hölgyről, aki meg szokott látogatni bennünket, de különböző okoknál fogva — amelyek egyaránt érintenek téged meg engem — arra gondolok, hogy feleségül veszem. Az idén már harmadikos leszel, s szeretném, ha megértenéd, amit mondok. Mint tudod, nagyon szerettem anyádat. Bárcsak élne még ma is, senki mást nem kívánnék magamnak. Halála iszonyú csapásként ért — nem tudtam túltenni magam rajta. De azután véletlenül találkoztam ezzel a hölgygel. Azt mondod, nem emlékezel világosan anyád arcára, de majd hamarosan meglátod, hogy ez a hölgy minden tekintetben hasonlít rá. Persze, nincsen két tökéletesen egyforma ember, hacsak nem ikrek. Nem is ezt értem azon, hogy

hasonlít rá. Arra gondolok, hogy a benyomás, amelyet kelt, a beszédmódja, testtartása, nyugodt derűs egyénisége, amely kedves és bájos, mégis mélyen érző — készlet arra, hogy azt mondjam, anyádra hasonlít. Ha nem találkoztam volna vele, soha sem jutna eszembe, hogy újra nősüljek. Csakis, mert létezik egy ilyen személy, veszem fontolóra a dolgot. Meglehet, anyád intézte úgy, hogy a te, meg a saját érdekében megtaláljam ezt a hölgyet. Ha eljön hozzánk, és velünk marad, nagy segítségére lesz, miközben felnővekedsz. S most, hogy elmúlt anyád halálának második évfordulója, azt hiszem, itt az ideje, hogy feleségül vegyem. Mi a véleményed, Tadaszu? Ugye megérted, amiről beszéltem neked?

Különösképpen már jóval azelőtt, hogy apám befejezte mondanivalóját, beleegyeztem a házasságba. Látva, hogy arcom felragyog, hozzáfűzte:

— Szeretném, ha még valamire emlékeznél. Ha eljön hozzánk, ne úgy tekintsd, mint második anyádat. Gondold, hogy anyád hosszabb időre távol járt valahol, s most hazajött. Még ha nem mondanám is, hamarosan úgy éreznéd. Két anyád egygé válik, mi sem különbözteti majd meg őket egymástól. Első anyád neve Csinu volt, s új anyád neve szintén Csinu. Mindenben, amit mond vagy tesz, új anyád pontosan úgy viselkedik majd, mint az első.

Ettől fogva Apa többé nem vitt be reggel meg este a szobába, nem ültetett maga mellé, amikor imádkozott anyám emléktáblája előtt. Egyre rövidebb időt töltött a szutrák olvasásával. S egy áprilisi estén a verandás szobában megtartották a házassági szertartást. Lehet, hogy utána valamelyik vendéglőben még fogadást is adtak, de erre már nem emlékszem. Maga a szertartás teljes csendben zajlott le: mindkét részről csak néhány legközelebbi rokon volt jelen. Ettől a naptól fogva Apa „Csinu”-nak nevezte fiatal feleségét, s amikor azt mondták, én meg szólítsam „mamának”, magam is meglepődtem, milyen magától értetődően ejtettem ki e szót.

Az elmúlt két-három évben megszoktam, hogy az apám szobája melletti szobában alszom, de attól az estétől kezdve, hogy új anyám megérkezett, ismét Okaneval osztoztam a folyosón túli kis szobán. Úgy láttam, Apa valóban boldog, s újra azt a csendes otthoni életet kezdi élni, amelyet annyira élvezett első anyám idejében. Még Okanét meg a cselédnőket is, akik évek óta nálunk szolgáltak, s akikről feltehető lett volna, hogy pletykálnak és bírálgatják új úrnőjüket, teljesen megnyerte magának új anyám. Valószínűleg természetes kedvességében és melegségében rejtett a titka — mindenesetre ugyanolyan hűségesen szolgálták, mint elődjét.

Házirendünk visszatért a régi kerékvágásba. Apa figyelmesen hallgatta Anya koto-játékát, pontosan úgy, mint édesanyám életében; erre az alkalomra mindig kihozatta az aranylakkozású kotót. Nyáron hármásban vacsoráztunk a tavacska partján. Apa a sörét a bambuszmozsár csurgója alatt hűtötte. Anya lábát lógázta a vízbe. Ahogy ránéztem, egyszerre csak visszaemlékeztem édesanyám lábára. Úgy éreztem, mintha egy és ugyanazt a lábat látnám, pontosabban valahányszor megpillantottam új anyám lábát a vízben, felrémlt emlékezetemben, hogy édesanyám lába, amelynek rég elhalványodott az emléke, pontosan ilyen gyönyörűen formált volt.

Mostohaanyám is *nenunavának* hívta a vizinövényt a levestünkben, s elmondta nekem, hogyan gyűjtik a Mizoro-tavon.

— Gondolom, előbb-utóbb hallasz majd az iskolában az Udvari Antológiáról — jegyezte meg egyik nap. — Az egyik legkorábbiiban van egy költemény, így hangzik. — S elszavalt egy verset, amelyben szójáték volt a *nenunaváról*.

Mint már említettem, azt gyanítom, hogy mindezek az események igazi anyám életében történtek, s most csak megismétlődtek. Apa kétségtelenül elmagyarázta jelenlegi anyámnak, hogyan viselkedjék, s minden tőle telhetőt megtett, hogy össze-

kavarja bennem, mit mondott és tett egyik, illetve másik anyám, remélve, hogy magamban majd azonosítom őket.

Egy este — azt hiszem, még ez év őszén történt — Anya bejött a szobámba, amint éppen lefekvéshez készülődtünk Okanéval.

— Tadaszu — szólított meg —, emlékszel még arra, hogyan szoptatott mamád egészen, amíg négyéves lettél?

— Igen — válaszoltam.

— S arra is emlékszel, hogy mindig bölcsődalokat énekelt neked?

— Emlékszem.

— Szeretnéd-e, ha mamád még ma is megtenné ezt neked?

— Azt hiszem, igen... — feleltem elpirulva, s éreztem, hogy szívem vadul ver.

— Akkor gyere, aludj ma éjjel velem.

Kézen fogott, és bevezetett a verandás szobába. Már megvetették az ágyat, de Apa még nem volt ott. Anya is teljesen fel volt öltözve, szokásos selymővét sem vette még le. Fejünk felett égett a lámpa. Behallatszott a bambusz-mozsár kattogása. Minden úgy volt, mint régen. Elsőnek Anya feküdt le, fejét föltámasztotta a fapárnával (haját régmódi kontyba tűzte), és fölemelte a takarót, hogy bemászhaszak utána. Túlságosan nagy voltam már ahhoz, hogy könnyűszerrel álla alá fészkelhessem magam, arcunk egymással szembe került, s ez olyan kínos zavarba hozott, hogy amennyire csak tudtam, visszahúzódtam a takaró alá. Kimonójának kivágása pontosan egyvonalban volt az orrommal.

S ekkor meghallottam suttogását: — Tadaszu, szeretnél egy kis tejet? — Beszéd közben lehajtotta fejét, hogy láthasson. Haja végigsepert homlokomon.

— Szörnyen magányos lehettél, hogy ilyen sokáig csak Okanéval alhattál. Ha szeretted volna mamával aludni, miért nem szóltál már korábban? Szégyellted?

Bólintottam.

— Milyen fura kisfiú vagy! Gyere már, siess, nézd meg, találsz-e valami tejet!

Széthúztam a kimonó tetejét, arcomat mellei közé szorítottam, s mindkét kezemmel játszani kezdtem mellbimbóival. Még mindig lenézett rám, s így a takaró szélén behullott egy fénysugár. Előbb az egyik, azután a másik mellbimbóját vettem a számba, szívtam és mohón dolgoztam nyelvemmel, hogy megindítsam a tejet. De bárhogyan igyekeztem, csak nem jött semmi.

— Ó, ez csiklandoz! — kiáltott fel Anya.

— Egy csepp sem jön — közöltem vele. — Talán elfelejtettem, hogyan kell csinálni.

— Sajnálom, de légy türelemmel — mondta —, előbb-utóbb kisbabám születik, és akkor rengeteg tej lesz a számodra is.

De még így sem engedtem el a mellét, tovább szívtam. Tudtam, hogy reménytelen, de élveztem a kellemes érzést, amint a számban tologattam lágy, telt mellének kicsi, kemény bimbóját.

— Rettenetesen sajnálom — oly keményen dolgoztál! Akarod azért folytatni?

Csak bólintottam, és folytattam a szopást. S valami furcsa asszociáció révén ismét úgy rémlett, hogy ott lebegek a hajolaj és a tej összevegyülő illatában, amely valamikor réges-régen körülengte anyám keblét. Visszatért az a meleg, homályosan fehér álmvilág, amelyről azt hittem, mindörökké elveszett.

S ekkor Anya elkezdte dúdolni a régi bölcsődalt, az oly jól ismert ritmusban:

Aludj, aludj kicsikém,

Ne sírj, jó kisfiam, aludj...

De bárhogyan dúdolt is, túlságosan izgatott voltam, semhogy elernyedjek ezen az éjszakán, és sóváran szívtam mellbimbóit.

Nem felejtettem el ugyan igazi anyámat, de fél év múlva már nem tudtam pontos különbséget tenni közötté és mostani anyám között. Megpróbáltam földézni édesanyám arcát – mostohaanyám arca jelent meg előttem; megpróbáltam visszaemlékezni hangjára – mostohaanyámé visszhangzott fülemben. A kép fokozatosan egyé olvadt: szinte alig tudtam elképzelni, hogy valaha is más lett volna az anyám. Minden pontosan úgy történt, ahogyan Apa eltervelte.

Amikor tizenkét vagy tizenhárom éves lettem, kezdtem egyedül aludni. De még ekkor is föl-föltámadt bennem a vágy, hogy anyám keblére szorítson. – Mama, hadd aludjak veled! – könyörögtem neki. Széthúztam kimonóját, szívtam a mellét, amelyből nem jött tej, és hallgattam bölcsődalait. Békésen elszunnyadtam, s amikor másnap reggel fölbredtem, azt láttam, hogy valaki – fogalmam sincsen, mikor – visszavitt saját kis szobámba, és lefektetett saját ágyamba. Bármikor mondtam: – Hadd aludjak veled! – Anya mindig boldogan beleegyezett, Apa pedig nem tett semmiféle ellenvetést.

Sokáig nem tudtam még azt sem, hol született második anyám, milyen családból származott, s hogyan történt, hogy apám feleségül vette; az ilyesmiről soha sem beszéltek jelenlétemben. Tudtam, a városi anyakönyvben találhatnék minderre vonatkozó adatokat, de betartottam apám utasítását: – Mindig úgy gondolj rá, mint igazi anyádra. Ne tekintsd mostohaanyádnak. – Igaz, kissé aggódtam is, vajon mit találnék. Amikor azonban középiskolai felvételemhez valamiféle anyakönyvi kivonatra volt szükségem, megtudtam, hogy mostohaanyámat valójában nem Csinunak, hanem Cunekónak hívják.

A rákövetkező esztendőben dadám, Okane, aki ekkor töltötte be ötvenedik évét, befejezte hosszú szolgálatát nálunk, és hazatért szülővárosába, Nagahamába. Mielőtt elhagyott volna bennünket, egy késő októberi napon elkísértem a Simogamo-szentélyhez. Engesztelő áldozatot mutatott be, rövid imát mondott a főoltár előtt, mikor azután a meghatottságtól elcsukló hangon így szólt hozzám: – Nem tudom, mikor látom ismét ezt a szentélyt... – Azt ajánlotta, sétáljunk egyet a szentélyhez tartozó erdőben, az Aoi-híd felé.

Amint sétáltunk, egyszerre csak hozzám fordult, és azt mondta:

– Ugye, mindent tudsz a dolgról, Tadaszu?

– Miről tudnék? – lepődtem meg.

– Ha nem hallottál róla, egy szót sem mondok többet...

– Miről beszélés?

– Magam sem tudom, jól teszem-e, ha elmondom neked – habozott. Azután még mindig furcsán óvatoskodva megkérdezett: – Tadaszu, sokat tudsz mostohaanyádról?

– Nem. Azt tudom, hogy valódi neve Cuneko.

– Hogyan jöttél rá erre?

– Tavaly anyakönyvi kivonatot kellett kiváltanom.

– Igazán ez minden, amit tudsz?

– Ez minden. Apa azt mondta, ne kérdezősködjek túl sokat róla, te sem szóltál semmit, ezért úgy döntöttem, nem kérdezősködöm.

– Amíg nálatok dolgoztam, nem akartam megemlíteni, de most, hogy visszamegyek falura, nem tudom, mikor látlak megint. Azt hiszem, talán mégis csak okosabb, ha elmondom neked. De nehogy apád megtudja.

– Hagyd akkor az egészet – mondtam, anélkül, hogy valóban így gondoltam

volna. — Ne mondjál el nekem semmit — úgy gondolom, azt kell tennem, amit Apa mond.

Okane azonban most már ragaszkodott hozzá, hogy elmondja. — Bárhogyan is, előbb-utóbb amúgyis meghalod. Olyasmi ez, amiről tudnod kell.

S amint végigsétáltunk a szentély erdei útján, egészen lenyűgözött apránként előadott, hosszú, kusza elbeszélése.

— Én csak másodkézből hallottam mindezt, hát nem lehetek bizonyos felőle — kezdte Okane, majd a legapróbb részletekig beszámolt mostohaanyám múltjáról.

Eszerint egy kyotói családból származik, amelynek a díszítő papírokra és íróeszközökre specializált nagy papírkereskedése volt a Nidzsoj-kerületben. Kilencéves lehetett, amikor a család csődbe jutott; abban az időben, amelyben Okane története lejátszódott, már nem létezett a papírkereskedés. Tizenegy éves korában tanuló-gésaként egy gioni házba került; a következő évtől egészen tizenöt éves koráig táncosnőként szórakoztatta fogadások vendégeit. Ha az ember utánanézett volna, bizonyára megtudhatta volna gésa-nevét, amelyet abban az időszakban használt, a gésaház nevét és még sok más részletet; Okane azonban mit sem tudott mindezekről. Amikor Cuneko tizenöt éves lett, adósságait feltehetőleg kifizette egy gyapot-nagykereskedő fia, aki feleségeként hazavitte a szülői házba. A nézetek eltérnek, vajon törvényes felesége volt-e vagy sem, s egyesek azt állítják, hogy neve sohasem szerepelt az anyakönyvben.

Bárhogyan is, a feleség státusának minden előjogát élvezte, és közel három esztendeig kényelmesen élt egy jómódú otthon ifjú úrnőjeként. De tizenhét éves korában férje, valamely oknál fogva, elvált tőle. Egyesek szerint a család áskálódása űzte el a házból; mások szerint kicsapongó férje egyszerűen ráunt. Kétségtelenül tetemes pénzüsszeget folyósítottak neki ekkor, de ő visszatért Rokudzsóba, szülei ütött-kopott házacskájába, az emeleti szobát műteremmé alakította át, s azzal kereste kenyerét, hogy virágelrendezésre meg a teaszertartásra tanította a szomszédság fiatal asszonyait.

Apám nyilván ebben az időben ismerkedett meg velem. De senki sem tudta, voltaképpen hogyan is történt első találkozásuk, vagy hol találkoztak, mielőtt Cuneko apám ifjú feleségeként megérkezett a Gémtanyára. Anyám halála óta két és fél esztendő telt el apám második házasságáig. Bármennyire emlékeztette is a leány elvesztett feleségére, nyilván legalább egy év telt el az imádott asszony halála óta, amíg beleszeretett; valószínűleg csak az esküvő előtt néhány hónappal döntötte el végérvényesen, hogy ismét megnősül. Első felesége huszonkét esztendő volt, amikor meghalt; második felesége húszéves volt, amikor hozzáment; apám ekkor harminchárom éves volt, tehát tizenhárom évvel volt idősebb feleségénél. Jómagam pedig, nyolcéves koromban, közel ugyanennyivel voltam fiatalabb mostohaanyámnál.

Mihelyt értesültem mostohaanyám múltjáról, a legkülönfélébb egyéb érzelmek mellett erős kíváncsiság támadt bennem. Álmodni sem mertem volna, hogy valaha Gionban volt hivatásos szórakoztató. Persze, egészen más volt, mint az ilyesfajta közönséges lányok: tisztos családból származott, alig néhány év múlva hátat fordított a szórakoztatónegyednek, egy jómódú otthon ifjú úrnőjeként élt, s ez idő alatt láthatóan számos előkelő női erényt sajátított el. Mégis, csodálnom kellett, hogy bár Gion-táncosnő volt, megőrizte keresetlen báját és kecsességét. S vajon mivel magyarázzam hangjának hallatlan finomságát, az ősi kyotói kereskedőréteg hagyományos, halk beszédmódját? Ha akárcsak két vagy három évet töltött is Gionban, ez feltehetőleg valamiféle nyomot hagyhatott beszédében. Vajon első férje és annak szülei fordítottak-e gondot arra, hogy kijavítsák beszédét?

Azt hiszem, mi sem természetesebb, hogy abban az időben, amikor apám szo-

morúan és magányosan élt, vonzalom ébredt benne egy ilyen nő iránt. S az is természetes: lassanként érlelődött meg benne a remény, hogy egy ilyen asszonyban megtalálja elhunyt feleségének valamennyi kiváló tulajdonságát, s új felesége segít majd feledtetni velem anyám elvesztése felett érzett bánatomat. Még ha mostohaanyám egyetértett is kívánságával, hogy két anyámat idővel egyetlen nőnek tekintsem, apám hallatlan erőfeszítése volt az, ami lehetővé tette, hogy új feleségét igazi anyám képeire formálja. Fölsírtam, hogy a szeretet, amelyben mostohaanyámat és engem részesített, még inkább növelte első felesége iránt érzett szerelmét. Így történt, hogy mostohaanyám előéletének leleplezése nemcsak hogy nem semmisítette meg Apa türelmes erőfeszítéseinek eredményét, hanem elmélyítette iránta érzett hálaamat és mostohaanyámmal szemben táplált tiszteletemet.

Okane távozása után még egy cselédlányt vettünk fel, s így most már összesen négy szolgálónk volt. A rákövetkező év januárjában pedig megtudtam, hogy Anya gyermeket vár. Ez apámmal való házasságának tizenegyedik évében történt. S mivel soha ennek előtte nem volt gyermeke, még előző férjétől sem, Apa is, ő is, láthatóan meglepődött, hogy ennyi év után ilyesmi lehetséges.

— Szégyenlem, hogy az én koromban ilyen nagy hasam lesz — mondogatta anyám. Máskor meg: — Úgy hallom, nehéz először szülni, ha az ember elmúlt már harminc éves. — Mindeddig Anya is, Apa is minden szülői szeretetét énám összpontosította, s most talán aggódtak, hogyan fogadom majd az eseményt. Ha így volt, fölöslegesen aggódtak: leírhatatlanul boldog voltam, hogy egyetlen gyermekként töltött hosszú évek után kisöcsém vagy húgom születik. Feltehetőleg Apa szívét néha összeszorította a baljós előérzet, ha arra gondolt, első anyám gyermekágyban halt meg. A legfurcsábbnak azonban az tetszett, hogy láthatóan sem Apa, sem Anya nem akarta megemlíteni a dolgot; észrevettem, hogy sajtósan elborul az arcuk, ha valamiképpen szóba került az ügy.

— Itt van nekem Tadaszu, nincsen szükségem más gyermekre — szokta mondani félig tréfálkozva anyám. — Öreg vagyok már ahhoz, hogy kisbabám legyen. — Túlságosan is jól ismertem már ahhoz, hogy föltételezzem, csak állapota fölött érzett zavara mondatja vele ezeket.

— Ugyan, miket beszélsz, Anya? — ellenkeztem. — Hogy is mondhatsz ilyen bolondos dolgokat! — De úgy tetszett, mintha Apa valamilyen módon egyetértene vele.

Az orvos, aki Anyát megvizsgálta, azt mondta, a szíve igen gyönge, de nem annyira, hogy aggodalomra adna okot — egészsében véve erős alkatú volt. És májusban világra hozta gyermekét, egy kisiút. A szülés odahaza folyt le: Anya azt a kis hat-gyékényes szobát kapta meg, amelyben eddig én laktam. A csecsemő teljesen egészséges volt, és amikor eljött az ideje, Apa a Takesi nevet adta neki. De amikor egy nap hazaértem az iskolából — úgy emlékszem, két héttel később lehetett —, megdöbbenve láttam, hogy Takesi nincs a házban.

— Apa, hol van Takesi? — kérdeztem.

— Elküldtük Sizuicsinóba, örökbe adtuk — válaszolta. — Egyszer majd biztos megérted, de nagyon kérlek, egyelőre ne kérdezősködj. Nem egyedül tereltem el így — már attól fogva, hogy tudtuk, gyermekünk fog születni, anyáddal éjszakánként meghánytuk-vetettük a dolgot. Ő még nálam is jobban ragaszkodott ahhoz, hogy megtegyük. Talán nem kellett volna megvalósítanunk a tervünket anélkül, hogy szóljunk neked, de attól tartottam, ha beszélek veled erről, több kár származik belőle, mint haszon.

Egy pillanatig hitetlenül meredtem rá. Anya alig egy napja kelt fel először, s

úgy látszik, most szándékosan vonult valahová, hogy magunkra hagyjon bennünket. — Hol van Anya? — kérdeztem.

— Talán kiment a kertbe — felelte, mintha maga sem tudná, hol lehet.

Kiszaladtam, hogy megkeressem. Ott állt a híd közepén, tapsolva hívogatta a halakat, és morzsát szórt nekik. Amint megpillantott, átment a tavacska túlsó oldalára, leült egy tengerzöld porcellán ülőkére, egy komoran néző kőszent mellett, majd intett nekem, jöjtek, és üljek le szemben vele, a másik ülőkére.

— Most beszéltem Apával — mondtam. — Mi a csudát jelent ez?

— Meglepődöttél, Tadaszu? — Lány, kerek arcán gödröcskék jelentek meg molya nyomán. Tekintete zavartalanul derűs volt, nem egy olyan anyáéra emlékezett, aki kétségbeesetten próbál úrrá lenni gyászán, amiért elraborták imádott újszülöttét.

— Persze hogy meglepődtem.

— De hát nem mindig azt mondtam, hogy Tadaszu az egyetlen gyerek, akire szükségem van? — Nyugodt arkifejezése mit sem változott. — Apáddal úgy gondoltuk mindketten, ez lesz a legjobb megoldás. Majd máskor még beszélünk róla.

Ezen az estén ismét beköltöztem abba a szobába, amelyet átadtam Anyának és csecsemőjének. Minél többet töprengtem a történeteken, annál érthetlenebbnek találtam mindent. Már hajnalodott, mire elaludtam.

S most hadd szóljak röviden Sizuicsinóról, arról a helyről, ahová Takesit küldték.

Sizuicsino a modern neve Icsiharano körzetnek: a legenda szerint a hős Raiko itt ölte meg a két rablóvezért. A körzet egyik falujának mind a mai napig Icsihara a neve, s így hívják a Kurama-hegyre vezető villamosvasút helyi állomását is. A villamosvasutat azonban csak alig néhány éve helyezték üzembe, egészen addig a Kyoto és Sizuicsino közötti hat-hét mérföldes utat riksában kellett megtenni, vagy pedig kocsin ment el az ember egészen Miyake-Hacsimanig, onnan pedig vagy három és fél mérföldet már gyalog tett meg. Nemzedékek óta szoros kapcsolatot tartottunk egy Noszé nevű családdal; Noszék jómódú gazdálkodók voltak ebben a körzetben. Ha nem tévedek, egyik ősöm az ő házukban nevelkedett. A Noszé család feje és felesége még Apa életében is minden Bon-ünnepen meg Újévkor is tiszteletét tette nálunk, s ilyenkor egész kocsirakományra való friss főzelékfélével állított be. Kamo-padlizsánjukhoz és zöld szójababjukhoz foghatót a piacon nem is lehetett kapni; mindig roppant megörültünk, amikor megpillantottuk kis kézitaligájukat. S mivel ősszel gyakran fölkerestük őket gombászás végett, és ilyenkor náluk is éjszakáztunk, már kora gyermekkorom óta jól ismertem ezt a vidéket.

A Noszé-háztól a gomba-dombig az út a Kurama-folyó mentén vezet; ez a folyó a Kamo egyik táplálója. Már jóval Kyoto fölött jártunk: s amint még magasabbra kapaszkodtunk, megpillantottuk magunk alatt a várost. Állítólag ide vonult vissza Fuzsivara Szeika, a nagy tudós, amikor visszautasította Ieyaszu sogun meghívását, hogy látogasson el Edóba. Már régen nyoma veszett annak a hegyi falucskáknak, ahol Szeika megtelepedett, de hajdanában ott állt a kanyargó Kurama-folyó egyik öblös kanyarulatában. Nem messze innen található az az a helyek, amelyeket Szeika „a nyolc tájképi szépség”-nek választott ki, s amelyeknek ilyesféle neveket adott: Párna-folyam Grottó, Szálló Madár Tavacska.

Egy másik látványosság a közelben a Fudaraku-templom, népszerű nevén a Komacsi-templom. Állítólag ide temették Ono no Komacsit és kegyetlen kérőjét. „A főváros képes útikalauza” szerint ebbe a templomba látogatott el a régmúlt időkben Go-Sirakava császár útban Ohara felé, amint arról a *Heiké Története* is beszámol. Egy no-szindarabban is található egy bekezdés Komacsiról: eszerint sok-sok

évvel ezelőtt egy Icsiharanón áthaladó pap arra lett figyelmes, hogy egy hang a következő költeményt szavalja a magasra nőtt szuszuki-fűcsomóból:

*Amikor fú az őszi szél,
A vak Komacsi fájdalomosan kesereg.
Vajon hol lehet szép arca
E szuszuki vadonban!*

Erre a pap, aki felismeri a költeményt, elhatározza, hogy elmegy Icsiharanóba, és imádkozik Komacsi lelke nyugalmaért. Láttam egyszer egy régi festményt, amelyen szuszuki sarjad feltehetően Komacsi koponyájának szemüregéből. A Komacsi-temp-lomban pedig egy „siratókőre” felvésték az idézett költeményt. Gyermekkoromban az egész környék burjánzó szuszuki-fűvel borította elhagyatott pusztaság volt.

Néhány nappal azután, hogy értesültem a Takesival kapcsolatos döbbenetes hírről, elhatároztam, hogy titokban meglátogatom Sizuicsinóban a Noszé családot. Persze, eszem ágában sem volt, hogy ellopjam tőlük és ismét hazahozzam Takesit. Nem olyan ember vagyok én, aki ilyesmibe belevágna saját szakállára. Pusztán csak leküzdhetetlen sajnálat fogott el szegény kis öcsém iránt, akit kiragadtak anyja kar-jából és egy messzi vidéki házba vittek. Legalább annyit megteszek, hogy megnézem, jól van-e, gondoltam, azután hazamegyek, és megpróbálom rávenni Apát meg Anyát, gondolják meg még egyszer a dolgot. Ha pedig eleinte nem hajlanak a szavamra, majd rendszeresen eljárók látogatóba Takesihez, hogy ne szakadjon meg kapcsola-tunk. Előbb-utóbb majd csak megértik, mit érzek.

Korán reggel indultam útnak, s valamivel dél előtt érkeztem a házhoz. Szeren-csémre Noszé és felesége éppen ekkor tértek vissza a földekről, de amikor arra kér-tem őket, mutassák meg Takesit, zavarba jöttek.

– Takesi nincs itt – mondták.

– Nincsen itt? De hát akkor hol van?

– Hát az úgy van... – kezdték, s közben aggodalmaskodó pillantásokat vál-tottak, mintha maguk sem tudnák, mit is válaszoljanak. Én azonban makacsul ismét-eltettem kérdésemet. Végül Noszé felesége megtört, és azt mondta: – Kiadtuk má-sokhoz, egy kicsit távolabb. – Azután elmagyarázták, hogy éppen akkoriban senki sem akadt a háznál, aki szoptathatott volna egy csecsemőt, szüleim pedig amúgy is azt akarták, hogy Takesi minél távolabb kerüljön, elvitték hát a csecsemőt egy régi barátjukhoz, akiben teljesen megbíztak.

Amikor megkérdeztem, hol is van az a „kicsit távolabb”, Noszé szemmelát-hatólag még inkább zavarba jött. – Szülei tudják, hol van – mondta –, nagyon kérem, őket kérdezze meg. Csak károm származnék belőle, ha megmondanám.

Felesége közbeszólt: – Azt mondták, ha valaha is megkérdezne minket, ne mondjuk meg magának! – Végül azonban sikerült kisednem belőlük, hogy a szóban forgó helység egy Szeriu nevű falucska.

Van egy népdal, amelynek egyik sora így hangzik: „Túl Kyotón, Oharánál és Szeriunál”, a *Falusi iskola* című kabuki-szindarabban pedig egy olyan bekezdéssel találkozunk, amely szerint „elrejtették uruk gyermekét a hegyek között megbúvó Szeriu falvában”. Ez a Szeriu azonban az Ebumi-hágó fölött, a Sizuicsinóból Oharába vezető út mentén van, s ma már más a neve. Noszé meg a felesége egy tambai hegyi faluról beszélt, amelynek ugyancsak Szeriu a neve, és még távolabbi, még elszigetel-tebb fekvésű. Csak úgy közelíthető meg, ha villamosvasúton elmegyünk Kibuneig, amely a második megálló Sizuicsino után, majd átkelünk a Szeriu-hágón Tambába.

Nehezen járható ez a hágó, majdnem kétszer olyan magas, mint az Ebumi, és a Kibunéból Szeriuig vezető ötmérföldes úton egyetlen ház sem áll.

Vajon miért küldhették szüleim kisöcsémet egy ilyen helyre? Még a színdarabban említett Szeriu — „a hegyek között megbúvó” falu, ahol elrejtették uruk gyermekét — sem esett ennyire távol Kyotótól. Miért rejtették el Takesit messze a tambai hegyek közé? Úgy gondoltam, még aznap meg kell próbálnom megkeresni, de mivel csak a falu nevét tudtam, házról házra járva kell majd nyomára akadnom. Különben is alig maradt már annyi időm, hogy eljussak Kibuneig és átkeljek a meredek hágón. Egyelőre tehát feladtam tervemet, és ugyanazon az úton, amelyen reggel idejöttem, csüggedten hazatértem.

A következő néhány napon feszült volt a viszony szüleim meg énközöttem. Még vacsora közben is alig beszélünk. Akár kaptak üzenetet a Noszé családtól, akár nem, soha egyetlen szóval sem említették sizuicsinói látogatásomat, és én sem szóltam semmit a dologról. Anya sokat bajlódott tejtől duzzadó mellével, s gyakran bezárkózott a teaházba, hogy egy lefejó szerkezettel könnyítsen magán, máskor meg behívott egy szolgálót, és megmaszírozhatta magát. Ekkortájt apám betegesnek látszott, kezdett rászokni arra, hogy fejét egy biborvörös papírmasé párnára hajtva, délutánonként a verandán szundikáljon. Úgy tűnt, mintha lázas volna, gyakran láttam, hogy hőmérőt tesz a nyelve alá.

Úgy terveztem, mihelyt csak lehet, elmegyek Szeriuiba, és törtem a fejem, milyen ürüggyel maradhatnék távol otthonról egy egész éjjelen át. Egy délután azonban — késő tavasz lehetett, mert nagyapám büszkesége, a selyemfa, már virágba borult — elhatároztam, hogy rövid időre beülök olvasni a kerti lakba. Fogtam egy regényt, átvágtam a kerten, elhaladtam a virágzó fa mellett, és fölmentem a pavilon lépcsőjén. Egyszerre csak közvetlenül előttem megpillantottam anyámat: egy párnán ülve elmerülten fejte a tejét. Ezt eddig a teaházban csinálta —, csodálkoztam. Soha sem gondoltam volna, hogy ebben a helyzetben találom a kerti lak verandáján: lankadtan hajolt előre, kimonója szétnyílt, s láthattam mezítelen mellét. Meghökkenem, és sarkon fordultam, hogy távozzam, de szokott nyugodt hangján utánam szólott: — Ne menj el, Tadaszu.

— Majd visszajövök később — mondtam. — Nem akartalak zavarni.

— Fullasztó odabent a teaházban, így hát arra gondoltam, kiülök ide. Olvasni akartál?

— Majd később visszajövök — ismételtam; nagyon kényelmetlenül éreztem magam. De ő állhatatosan tartóztatott.

— Nem kell elmennem — mindjárt végzek. Maradj csak ott, ahol vagy. — S egy pillanat múlva: — Idenézz! A mellem annyira tele van, hogy fáj!

Nem szóltam egy szót sem, ő meg folytatta: — Biztosan emlékszel még, hogyan próbáltál szopni ezekből a mellekből egészen tizenkét vagy tizenhárom éves korodig. Mennyit bosszankodtál, mert semmi nem jött belőlük, bármilyen dühödten szívtad is.

Anya levette a lefejőt bal melléről, és áttette a jobb mellére. Melle megduzzadt az üvegtartályban, szinte egészen betöltötte, és a mellbimbóból vékony tejsugarak lövelltek elő. Kiöntötte a tejet egy ivópohárba, és fölmutatta nekem.

— Ugye, megmondtam neked, egy napon majd kisbabám születik, és rengeteg tej jut majd neked is. — Kissé már összeszedtem magam kezdeti megdöbbenésem után, és mereven néztem Anyát, de nemigen tudtam, mit is mondhatnék.

— Emlékszel még az ízére? — kérdezte felém nyújtva a poharat. — Gyere, kóstold meg!

A következő pillanatban, mielőtt még tudtam volna, mit csináljak, kezem már megragadta a poharat, és belekortyoltam az édes, fehér folyadékba.

— Milyen? Emlékeztet a régi izre? Azt hiszem, anyád egészen négyéves korodig szoptatott. — Szokatlan volt, hogy mostohaanyám azt mondta nekem „anyád”, mintegy különbséget téve önmaga és apám első felesége között.

— Kíváncsi vagyok, emlékszel-e még, hogyan kell szopni — folytatta. — Ha akarsz, megpróbálhatod. — Anya a tenyerén tartotta egyik mellét és odakínálta nekem a bimbóját. — Próbáld csak meg!

Letültem eléje, egészen közel hozzá, hogy térdünk összeért, fejemet feléje hajtottam, és egyik mellbimbóját ajkam közé vettem. Eleinte alig tudtam kiszívni a tejet, de amint kitartóan szoptam, nyelvem ismét rátalált a régi mozdulatokra. Több hüvelykkel magasabb voltam már Anyánál, mégis lehajoltam, belefúrtam fejem a keblébe és mohón szívtam a kilövellő tejet. — Mama — mormoltam ösztönösen, elkényeztetett gyermek hangján.

Azt hiszem, fél órán át is egymást szorosan átölelve ültünk. Végül megszólalt: — Ennyi elég lesz mára, ugye? — s ezzel elvonta mellét a számtól. Szó nélkül félreléktem, leugrottam a verandáról, és a kertbe futottam.

Vajon mivel magyarázzam viselkedését ezen a délutánon? Tudtam, hogy nem tervezte ki találkozásunkat, hiszen véletlenül akadtam rá a kerti lakban. Váratlan találkozásunk adta-e neki az ötletet, hogy zavarba hozzon és felzaklasson? Ha találkozásunk éppoly meglepetésként érte őt, mint engem, talán csak futó szeszélynek engedett. De túlságosan nyugodtnak tetszett ahhoz, hogy feltételezhessem, ilyen rossz tréfát engedett meg magának: úgy viselkedett, mintha mindebben semmi rendkívüli sem lett volna. Lehet, hogy ugyanilyen nyugodt maradt volna akkor is, ha valaki meglep bennünket. Az is lehet, hogy hiába nőttem fel, még mindig gyermeknek tekintett. Anya lelkivilága titok számomra, de hát saját viselkedésem sem volt kevésbé szokatlan. Abban a pillanatban, amikor váratlanul magam előtt láttam mezítelen mellét, ismét visszataláltam a rég vágyott álmvilágba, ismét hatalmukba kerítettek a régi emlékek, amelyek oly hosszú éveken át kísértettek. S akkor, mivel csábított és rávett, hogy igyam a tejéből, végül is megtettem ezt az örültséget. Fel-le járkáltam a tó partján, marcangolt a szégyen, s azon töprengtem, hogyan is táplálhattam ilyen esztelen érzelmeket. De nemcsak megbántam viselkedésemet, nemcsak gyötrődtem miatta, hanem ugyanakkor éreztem, hogy meg is akarom tenni — nem egyetlen egyszer, hanem újra meg újra. Tudtam, hogy ha ismét úgy adódnék, ha újra csábítana rá, nem lenne elég lelkielőz, hogy ellenálljak.

Ettől fogva kerültem a kerti lakot, Anya pedig, nyilván sejtve, mit érzek, visszavonult a teaházba. A vágy, amely korábban annyira elhatalmasodott rajtam, hogy elmenjek Szeriuba és megnézzem Takesit, valahogy veszített erejéből. Először meg akartam bizonyosodni arról, miért szabadultak meg ilyen módon tőle a szüleim. Vajon Apa, vagy Anya ötlete volt-e? Amennyire meg tudtam ítélni a dolgot, valószínűnek látszott, hogy mostohaanyám — édesanyám iránt érzett őszinte tiszteletből — úgy döntött, hogy gyermekét nem tarthatja magánál otthonunkban. Meglehet, Apa osztozott kételyeiben. Szerelme előző felesége iránt kétségtelenül még mindig erősen élt benne, s talán helytelennek ítélte, hogy hogy más gyermeke is legyen azon az egyen kívül, akit ő hagyott rá. Mostohaanyám talán ezért mondott le a kisfiáról. Az ő szemében ez a lépés nyilván önfeláldozó odaadását fejezte ki apám iránt — s vajon nem ragaszkodott-e jobban hozzám, mint saját fiához? Csak feltételezhettem, hogy döntésüknek efféle oka lehetett. De vajon miért nem vontak be engem is, vagy legalábbis miért nem céloztak szándékukra? Miért tartották oly mélyeséges titokban Takesi tartózkodási helyét?

Említettem már, hogy Apa egészségi állapota szemlélatomást rosszabbra fordult, s felöltött bennem, hogy ez is befolyásolhatta döntését. Az elmúlt év vége óta egyre sápadtabb lett, és feltűnően fogyott. Noha csak ritkán köhögött, és köszörülte tor-kát, úgy láttam, állandóan hőemelkedése van, s ebből azt gyanítottam, hogy valami-féle tüdőbaj gyötri. Házi orvosunk, Kato doktor, rendelője Imadegavában, a Tera-macsin volt. Betegsége kezdeti szakaszában Apa sohasem hívatta ki hozzánk. — El-megyek, sétálok egyet — mondta, azután villamoson elment Kato doktorhoz. Csak a kerti lakban lezajlott jelenet után jöttem rá, hová is megy ilyenkor.

— Apa — kérdeztem —, valami bajod van?

— Dehogyan, semmi különösebb bajom sincsen — válaszolta kitérően.

— De miért írt fel Kato doktor orvosságokat neked?

— Nincsen komolyabb bajom. Kicsit nehezen vizelek.

— Bizonyára hólyaghurutod van?

— Igen. Olyasmi lehet.

De végül mindenki előtt nyilvánvalóvá vált, hogy Apának sűrűn kell vizelnie. Minduntalan fölkel és kiment, hogy könnyítsen magán. Arcszíne egészen meg-fakult, s teljesen elveszítette étvágát. Az esős évszak után a nap egy részét már pihenéssel töltötte, mintha teljesen kimerült volna. Esténként néha kijött a szobá-ból, hogy velünk együtt vacsorázzék a tavacska partján, de még ilyenkor is szótlánul üldögélt, s úgy tetszett, csak anyám meg irántam való ragaszkodásból vesz erőt magán.

Gyanús volt, miért ad mindig kitérő választ betegségét illető kérdéseinkre, s még az orvosnál tett rendszeres látogatásait is titkolja. Egy napon azután, nem szólva senkinek, elmentem Kato doktor rendelőjébe, és megkérdeztem, voltaképpen mi baja is van apámnak.

— Apa azt mondja nekem, hogy hólyaghurutja van — mondtam. — Szeretném tudni, valóban ez minden-e.

— Igaz, gyulladásban van a hólyagja — felelte Kato doktor, aki születésemtől fogva ismert. — De semmi mást nem mondott el neked? — Kissé meglepettnek látszott.

— Tudja, Apa mennyire zárkózott és titkolózó. Nem szeret beszélni a beteg-ségről.

— Nehéz helyzetben vagyok — vallotta be Kato doktor. — Persze nem beszéltem erről teljesen leplezetlenül apáddal, de annyit azért megmondtam neki, hogy állapota súlyos. Így azután feltételezem, hogy ő is, anyád is eléggé fölkeszültek a legrosszabbra — nem is értem, miért titkolták el előled. Nyilván meg akarnak kímélni minden fölösleges bánattól. Az én fölfogásom szerint azonban nem okos dolog eltitkolni előled az igazságot, hiszen már amúgy is aggódsz. Hosszú évek óta ismerem a családodat — már nagyapád is az én betegem volt —, így azután gondolom, senki sem ütközhet meg azon, ha magamra vállalalom a dolgot, és tájékoztatlak apád állapotá-ról. — Egy pillanatig szünetet tartott, majd így folytatta: — Sajnálom, hogy ezt kell mondanom, de az eddigiekből már bizonyára kitaláltad, hogy apád állapota nem ad okot túlzott reményre. — Azután elmondta Apa betegségének történetét.

Az előző év őszén Apa változást észlelt egészségi állapotában, fölkereste Kato doktort, és kérte, vizsgálja meg. Különböző tünetekről panaszkodott — láz, vér a vizeletben, fájdalom vizelés után, nyomás a hasüregben — és Kato doktor már első vizsgálatkor kitapintotta, hogy mindkét vese duzzadt. Ezen kívül túbé-bacilusokat is talált a vizeletben. Itt már komoly baj van, gondolta, ezért azt tanácsolta Apának, menjen el a klinika urológiai osztályára, és röntgeneztesse meg magát. Apa húzódo-

zott. Végül azonban elment, miután Kato doktor ismételten sürgette a kivizsgálást, és ajánlólevelet is adott neki a klinikán dolgozó egyik barátjához.

Két nap múlva barátja közölte vele a vizsgálat eredményét, amely igazolta bal-sejtelmét: a hólyagtükrözés is, a röntgenvizsgálat is világosan kimutatta, hogy vesetuberkulózisról van szó, s hogy Apa állapota reménytelen. Ha a betegség csak egyik veséjét támadta volna meg, a beteg vese eltávolításával valószínűleg meg lehetne menteni. De a kilátások még ebben az esetben is rosszak lettek volna: a műtött betegek harminc-negyven százaléka meghal. Sajnos, a kór apám mindkét veséjét megtámadta s így már semmit sem lehetett tenni érte. Egyelőre még nem látszott rajta a végzetes betegség, de hamarosan ágynak fog esni — legfeljebb egy vagy két éve van hátra.

Kato doktor nyíltan megmondta neki már akkor: — Ez nem olyan betegség, amelyet el lehet hanyagolni. Ezentúl hetente egyszer vagy kétszer eljövök és megvizsgálom — ne hagyja el a házat és pihenjen minél többet. — S még hozzáfűzte: — Arra kell kérnem, tartózkodjék a nemi élettől. Pillanatnyilag ugyan nem áll fenn a légzőszervek útján bekövetkező fertőzés veszélye, tehát nem kell aggódnia családjá többi tagjáért. Feleségének azonban nagyon elővigyázatosnak kell lennie.

— Valamiféle tuberkulózisról van szó?

— Nos, igen. De nem tüdőbajról.

— Akkor mi a betegség?

— A bacilusok a vesét támadták meg. De mivel két veséje van, nincsen ok túlzott aggodalomra.

Kato doktornak tehát pillanatnyilag sikerült megkerülnie a kérdést, Apa pedig beletörődött, s megfogadta tanácsát. — Értem — mondta. — Mindent tanácsa szerint teszek. De én szeretek sétálgatni, és amíg csak tudok, a rendelőjébe akarok jönni a vizsgálatokra.

Így azután Apa továbbra is a városban kereste föl Kato doktort, nyilván nem akarta, hogy az orvos látogasson el hozzá. Többnyire egyedül ment a rendelőbe, időnként azonban Anya is elkísérte. Noha Kato doktor kötelességének érezte, hogy nyíltan beszámoljon neki férje állapotáról, eddig még nem nyílt alkalma erre.

Egy nap Apa a következő kijelentéssel lepte meg: — Doktor úr, ha a betegségem így halad előre, mennyi időm van még hátra?

— Hogyan beszélhet így? — döbönt meg Kato doktor.

Apa halványan elmosolyodott: — Fölösleges titkolódnia előttem. Már régóta rossz előérzeteim vannak.

— De hát miért?

— Magam sem tudom... talán ösztönös megsejtésnek nevezhetnénk. Egyszerűen megérzés. Nos, mi a véleménye, doktor úr? Tisztában vagyok azzal, mi vár rám, ezért megmondhatja az igazat.

Kato doktor jól ismerte apám jellemét, így hát elhatározta, hogy él felhatalmazásával. Apa mindig roppant éles elméjű volt; valószínűleg már a klinikai kivizsgálás módjából is megértette betegségének természetét. Előbb-utóbb amúgy is meg kell mondanom neki, vagy valamelyik családtagjának, gondolta Kato doktor; márpedig, ha ennyire fölkészült a rossz hírre, talán okosabb, ha most mondom meg, s ezzel pontot teszek a dolog végére. Most már nem húzódozott apám kérdéseinek megválaszolásától, s közvetve ugyan, de megerősítette aggályait.

Ezeket mondta el nekem Kato doktor. Végül figyelmeztetett, hogy a betegség gyakran a tüdő elfertőződésével végződik, s ezért valamennyiünknek, nem csak anyámnak, elővigyázatosnak kell lennünk.

S ezzel elérkeztem elbeszélésemnek ahhoz a részéhez, amelyet a legkényesebbnek érzek.

Elbeszélésemnek ideiglenesen *Az álmok hídjá* címet adtam, s nagyon műkedvelő módon, de regény formájába öltöttem. De mindaz, amiről beszámoltam, valóban megtörtént — semmi valótlanág nincs benne. Mégis, ha megkérdeznék, vajon miért határoztam el, hogy megírjam mindezt, nem tudnék válaszolni. Semmi olyasféle vágy nem vezérelt az írásban, hogy mások is elolvassák. Legalábbis életemben nem kívánom senkinek megmutatni. Ha pedig halálom után valakinek a kezébe akad, ebből már semmi kár sem származik; de még ha el is sülyed a teljes feledésben, ha soha senki sem olvassa el, akkor sem bánom meg, hogy leírtam. Az írás kedvéért írok, egyszerűen azért, mert örömet okoz, hogy visszapillantathatok az elmúlt idők eseményeire, és megpróbálom sorra földézni őket. Természetesen mindaz, amiről beszámolok, való igaz: a legcsekélyebb valótlanágot vagy torzítást sem engedem meg magamnak. De még az igazság elmondásának is vannak határai; létezik egy vonal, amelyet nem szabad átlépni. S így, noha nyilvánvalóan soha nem írok le semmi valótlant, nem vetem papírra a teljes igazságot sem. Meglehet, egy részét apám iránti, anyám iránti, saját magam iránti tapintatból hagyom elmondatlanul... Ha pedig valaki úgy vélné, hogy ha az ember nem a teljes igazságot mondja el, az valójában hazugság — ennek megítélése mindenkinek a magánügye. Eszem ágában sincsen tagadni.

Az, amit Kato doktor elmondott nekem apám egészségi állapotáról, vad, lidércnyomásos képzelődésre ragadtatott. Ha Apa az elmúlt év őszén ismerte fel végzetes sorsát, úgy abban az időben ő negyvenhárom, Anya harmincéves volt, én pedig a tizennyolcadikat töltöttem. Harmincéves létére Anya négy-öt évvel fiatalabbnak látszott koránál — általában nővéremnek vélték. S egyszerre csak eszembe ötlött előléte, amelyet Okane mesélt el nekem a szentély erdejében tett sétánkon, mielőtt elment volna tőlünk. — Nehogy apád bármit is megtudjon erről — mondta, de vajon nem éppen az ő utasítása alapján járt-e el? Talán oka volt rá, hogy meg akarja szakítani az édesanyám és mostohaanyám közötti kapcsolatot, hiszen ők ketten szorosán egybefonódtak lelkemben.

S eszembe jutott az is, ami nemrégiben történt a Selyemfa Pavilonban. Talán Apának *ahhoz* is köze volt. Nem hiszem, hogy Anya annyira szemérmetlenül meggyötört volna engedélye nélkül. Az igazság kedvéért meg kell mondanom, hogy, bár az esetet követően heteken át kerültem a kerti lakot, később többször is újra elmentem oda, hogy szopjak Anya melléből. Megesett, hogy Apa ilyenkor otthon tartózkodott, máskor meg éppen elment valahová: valószínűtlen, hogy nem is sejtette, mi történik, vagy hogy Anya eltitkolta volna a dolgot előle. Mivel tudta, hogy már csak kevés van hátra életéből, talán bensőségesebb kapcsolatot akart kialakítani Anya és én között, hogy úgy gondoljon rám, mint aki majd az ő helyébe lép — Anyának pedig nem volt ellenvetése. Ennyit tudok erről mondani, semmi többet. Ez a föltevés magyarázatul szolgálna arra is, miért küldték el Takesit Szeriuba... Talán úgy tűnhet, a legabszurdabb dolgokat föltételezem szüleimről, de amit Apa halálos ágyán elmondott nekem — a továbbiakban majd beszámolok róla —, nyilván engem igazol.

Nem tudom, Anya mikor tudta meg, hogy apám napjai meg vannak számlálva; talán ő maga mondta meg neki, mihelyt megbizonyosodott róla. De azon a délutánon a kerti lakban, amikor az „anyád” kifejezést használta — vajon igazán véletlen volt-e, amint akkor tűnt nekem, vagy szándékkal mondta? Apa minden bizonnyal még május előtt, tehát Takesi megszületését megelőzően beszámolt neki betegségéről.

Nyomban megértették, mit tartogat számunkra a sors, s talán anélkül, hogy valaha is nyíltan megtárgyalták volna, megegyeztek abban, hogy örökre adják Takesit.

Egyedül az tűnt sajátosnak, hogy — amennyire meg tudtam ítélni — Anya a gyász vagy a kétségbeesés semmiféle jelét sem mutatta, amiért hamarosan örökre búcsút kell vennie férjétől. Ellenkezett volna természetével, hogy nyíltan kimutassa érzelmeit — de vajon átsuhant-e akárcsak a titkolt szomorúság árnyéka is ezen a nyájas, gyönyörű arcon? Vajon hallatlan önuralommal tartotta-e vissza könnyeit, mert úgy gondolta, nem szabad meglátnom, amint elveszíti önuralmát? Bármikor pillantottam rá, szeme mindig könnytelen, felhőtlen volt. Még ma sem állíthatom, hogy valóban tudom, mit érzett, milyen bonyolult érzelmek lappanghattak a nyugodt felszín alatt. Amíg el nem következett Apa halálának órája, soha még csak kísérletet sem tett, hogy beszéljen velem róla.

Augusztusban Apa már annyira legyöngült, hogy nem tudott többé felkelni az ágyból. Ekkor már egész teste felpuffadt. Kato doktor szinte naponta fölkereste. Apa már az évéshez sem akart felülni. Anya szinte el sem mozdult betegágya mellől.

— Ápolónőt kellene fogadnia — tanácsolta neki Kato doktor.

De Anya azt válaszolta: — Magam akarom ápolni. — Nem engedte, hogy bárki más hozzányúljon. Nyilván apám is így kívánta. Minden étkezését — bár nem evett többet néhány falatnál — Anya tervezte meg nagy gonddal: kedvenc ételeit rendelte meg, például édeshalat meg tengeri angolnát, s ezeket tálalta föl neki. Apának egyre gyakrabban kellett vizelnie, s ezért Anyának szakadatlanul készenlétben kellett állnia, hogy odanyújtsa neki az ágytálat. Nyár dereka, rekkenő meleg volt, apám háta kisebesedett — a sebeket is Anya kezelte. Alkoholos oldattal mosogatta a beteg testét. Anya sohasem kímélte magát e feladatok elvégzése közben, mindent egymaga, sajátkezüleg csinált. Apa nyomban zsörtölődni kezdett, ha bárki más próbált segítségére lenni, de soha egyetlen szóval sem panaszkodott, ha Anya foglalatosságokba került. Apám idegei annyira megfeszültek, hogy a leghalkabb nesz is zavarta: még a kerti bambusz-mozsár is túlságosan hangos volt, megkért bennünket, állítsuk le. A vége felé már csak akkor szólalt meg, ha szüksége volt valamire, s akkor is csak Anyához szólt. Időnként eljöttek barátai meg rokonai meglátogatni, de úgy tetszett, nemigen kíván velük találkozni. Anya éjjel-nappal csak vele foglalkozott, ha már annyira kimerült, hogy nem bírta folytatni az ápolást, helyét Okane, öreg dajkám foglalta el, aki most visszatért hozzánk, hogy segítségünkre legyen. Meglepetten fedeztem föl, milyen hallatlan kitartás és állhatatosság lakozik Anyában.

Egy szeptember végi napon, szokatlanul erős felhőszakadás után, amikor a Sekély-folyó kilépett a medréből, belezúdult kerti tavacsánkba, és zavarossá tette a medence vizét, Anyát meg engem Apa betegágyához hívtak. Hátán feküdt, de oldalára fordította magát velünk, hogy könnyebben nézhessen szemünkre. Intett, üljek egészen közel hozzá, majd ezeket mondta: — Gyere ide, Takaszu. Anyád onnan is, ahol áll, hallja, amit mondok. — Miközben beszélt, tekintetét rám szegezte, mintha szemem mellyén keresne valamit.

— Már csak kevés időm van hátra — kezdte. — De a sors így akarta, tehát beletnyugszom. Amikor eltávozom egy másik világba, anyád vár ott rám, s örömmel tölt el a gondolat, hogy ennyi év után ismét találkozom veled. Leginkább szegény mostohaanyád sorsa aggaszt. Még hosszú élet áll előtte, de mihelyt eltávoztam, te leszel az egyetlen támasza. Ezért kérek, viseld jól gondját — szeressed szíved egészségével. Mindenki azt állítja, hogy hasonlítasz rám. Magam is úgy gondolom. S amint idősebb leszel, még inkább emlékeztetni fogsz rám. Ha te ott állsz mellette, úgy érzi

majd, mintha még élnek. Azt szeretném, ha életed fő céljának tekintenéd, hogy betöltsed nála az én helyemet, ez legyen egyetlen boldogságod.

Még soha nem tekintett így rám, soha nem nézett ilyen mélyen a szemembe. Noha úgy éreztem, nem egészen értem, mit akar kifejezni tekintetével, beleegyezően bólintottam, ő pedig megkönnyebbülten főlóhajtott. Néhány perc szünetet tartott, s amikor ismét könnyebben lélegzett, így folytatta:

— Csak úgy teheted őt boldoggá, ha megnősülsz; de nem a magad, hanem anyád kedvéért kell ezt megtenned, hogy legyen valakid, aki segít neked törődni vele. Kadzsikava leányára, Szavakóra gondoltam . . .

Kadzsikava kertész volt, aki éveken át rendszeresen járt hozzánk. (Apja annál a kertésznél tanult, aki megtervezte a Gémtanya kertjét.) Gyakran találkoztunk vele, mert segítéivel együtt hetente több napon át dolgozott kertünkben. Ismertük lányát, Szavakót is: amióta csak elvégezte a leányközépiskolát, évente egyszer, az Aoi Ünnepen, rendszeresen fölkeresett bennünket.

Szavako világos bőrű lány volt, klasszikus, dinnyemag alakú, keskeny, ovális arcú — olyan, amilyenekkel az ukiyoe fametszeteken találkozunk. Azt hiszem, sokan szépnek mondanák. A középiskola elvégzése után erősen festette magát, s ezáltal még feltűnőbb jelenséggé vált. Úgy véltem, hogy az ilyen gyönyörű, fehér bőrű lánynak fölösleges ennyire festenie magát; de két éve, a Nyárközép Ünnepen, miután megnézte a Kamo-folyó partjáról a Keleti Dombokon gyűjtött hatalmas örmütűzet, bejött hozzánk, s mivel panaszkodott, hogy nagyon melege van, meghívtuk, fürödjön meg nálunk. Meg is tette, és amikor később újra megjelent, olyan közel haladt el mellettem, hogy fölfedeztem néhány szeplőt az arcán. Hát ezért használ ennyi arcfestéket, gondoltam. Sokáig nem láttam aztán, de vagy tíz nappal ezelőtt Kadzsikavával együtt eljöttek meglátogatni apámat. Zavarba hozott a látogatásuk. Apa, aki többnyire nem akarta fogadni a látogatókat, azt kívánta, vezessük be őket szobájába, és több mint húsz percet beszélgetett velük. Tisztában voltam vele, hogy készülöben van valami, így hát félig-meddig fölkészültem már apám mondanivalójára.

— Gondolom, elég jól ismered a lányt — folytatta Apa, majd röviden ecsetelte, hogyan nevelkedett, és milyen is Szavako. Mindezzel semmi újat sem mondott nekem, hiszen már évek óta hallottam róla. Akárcsak én, tizenkilenc esztendő volt, szintén 1906-ban született. Értelmes, tehetséges lány, aki három éve kitűnő bizonyítvánnyal végzett a leányközépiskolában. Tanulmányai befejezése után szorgalmasan látogatott különféle magánórákat, s így jóval szélesebb körű ismereteket szerzett, mint amit elvárnánk egy kertész lányától. Minden adottsága megvolt tehát ahhoz, hogy bármely család örömmel fogadja mint menyasszonyt — kivéve, hogy a régi naptár szerint 1906 a Tüzes Paripa éve volt, s Szavako is áldozatul esett a babonának, miszerint az abban az évben született nők mind házártsosak. Így azután eddig még egyetlen előnyös házassági ajánlatot sem kapott.

Mindezzel régóta tisztában voltam; Apa azzal fejezte be elbeszélését, hogy szeretné, ha feleségül venném Szavakót. Hozzáfűzte, hogy a lány is, szülei is boldogan fogadnának mint kérőt. — Ha te is beleegyezel, mindent elintéztünk — mondta. — De ebben az esetben lenne még egy kérésem hozzád. Ha gyereketek születne, küldd el máshová, ahogyan anyád is lemondott gyermekéről a te kedvéért. Fölösleges lenne erről már most szólni Szavakónak vagy a szüleinek — talán jobb is, ha hallgatsz a dolgról, amíg el nem jön az ideje, és szólnod kell nekik róla. Minél korábban nősülsz meg, annál jobb. Mihelyt lejárt a gyászév, tartsátok meg a szertartást. Pillanatnyilag nem tudok megfelelő közvetítőt ajánlani, de anyád meg te megbíszelhetitek ezt Kadzsikavával, és azután kiválaszthattok valakit.

Apa hosszan beszélt, s most becsukta a szemét, és mély lélegzetet vett. Úgy tett, semmi kételye sincsen, hogy teljesítem kívánságát. Anyával ismét a hátra fordítottuk.

Rákövetkező nap Apánál az urémia tünetei léptek fel. Egyetlen falatot sem tudott lenyelni, gondolatai összekuszálódtak, időnként félrebeszélt. Még három napot élt, egészen október elejéig; de összefüggéstelen beszédéből csak anyám nevét: „Csinu“-t értettük meg, és egy mondat töredékét: „... az álmok... hídja” — ezt ismételte szüntelenül. Ezek voltak apám utolsó szavai.

Okane már augusztusban visszatért faluról, hogy segítségünkre legyen, s mihelyt véget ért a Hetedik Nap buddhista szertartása, ismét hazautazott. Hosszú évek óta nem látott rokonok érkeztek még a Harmincötödik Nap és a Századik Nap szertartásaira is, de egyre ritkábban, kopogtak kapunkon, míg a Századik Napon már csak alig ketten-hárman jelentek meg.

A következő év tavaszán befejeztem középiskolai tanulmányaimat, és beiratkoztam az egyetem jogi fakultására. Társaságot kerülő apám halála után a Gém-tanyán olyan ritka lett a vendég — sohasem voltak sokan —, hogy végül Szavakón és szüleim kívül senki sem nyitott be hozzánk; ők hetente egyszer jöttek. Anya rendszerint egész napját a házban töltötte, imádkozott Apa emléktáblája előtt, vagy, ha el akarta terelni gondolatait, elővette édesanyám kotóját, és játszott valamit rajta. Házunk most annyira csöndesnek és magányosnak tűnt, hogy elhatározta, ismét megindítja a hosszú ideje elhallgattatott bambusz-mozsarat; megkérte Kadzsikavát, vágjon erre a célra zöld bambuszt. Ismét hallhattam a meghitt kattogást, amely kiskorom óta annyira szívemhez nőtt.

Anya nagy lelkiertőt tanúsított, amikor az elmúlt évben Apát ápolta; a halálát követő, véget nem érő buddhista szertartás-sorozatok idején is mindenkor méltóság-teljesen, önuralommal fogadta a vendégeket, s ugyanolyan telt arcúnak és egészségtől duzzadónak látszott, mint máskor. Az utóbbi időben azonban a kimerültség jelei mutatkoztak rajta, s néha megkérte valamelyik szolgálóját, masszírozza meg. Ha Szavako eljött látogatóba, mindig fölajánlotta nekünk a szolgálatait.

Egy napon — a selyemfa kezdett már virágba borulni — kimentem a kerti lakba; tudtam, hogy ott találok majd Anyát meg Szavakót. Anya a szokott helyén feküdt két párnán, Szavako pedig erőteljesen masszírozta a karját.

— Szavako nagyon ért a masszírozáshoz, ugye? — kérdeztem.

— Igazán nagyszerűen csinálja! — válaszolta Anya. — Nem hiszem, hogy párja akadna. Annyira elálmosít, hogy már-már elalszom — remek érzés!

— Valóban tud bánni a kezével. Szavako, tanultad ezt valahol?

— Nem tanultam — felelte —, de szüleimet mindennap megmasszírozom.

— Mindjárt gondoltam — szölt Anya. — Nem csoda, hogy még a hivatásos masszőröket is megszégyeníti. Tadaszu, hadd próbálja ki a művészetét rajtad is.

— Nekem nincs szükségem masszázusra. De talán beállok hozzá tanulónak, és ellesem, hogyan kell csinálni.

— Ugyan miért akarnád te megtanulni? — kérdezte Anya.

— Akkor téged is masszírozhatnálak. Ennyit még nekem is meg kellene tudnom tanulni.

— De a kezed túlságosan durva...

— Férfikéznek nem is durva, ugye Szavako? Tapintsad csak meg!

— Hadd lássam — mondta Szavako és megragadta ujjaimat, majd simogatni kezdte mindkét tenyeremet. — Ūristen, valóban, milyen kellemesen sima a kezed! Nagyon jól fogsz masszírozni!

— Azért ilyen sima, mert sohasem sportoltam komolyan.

— Ha sikerül elsajátítanod a fogásokat, valóságos szakember leszel!

Ezután több héten át Szavako különböző masszírozási módszerekre tanított, én pedig Anyán próbáltam ki ezeket. Néha annyira csiklandóssá vált, hogy sikoltozva kacagott.

Júliusban többnyire hármásban üldögéltünk a kerti tavacska mellett, élveztük a hűvös estéket. Akárcsak apám, én is hoztam néhány üveg sört, és a bambusz-mozsár csurgója alá állítottam. Ha kérleltem, Anya is megívott néhány pohárral, de Szavako mindig visszautasította kínálásomat.

Anya ilyen esteken meztelen lábát lógázta, és azt mondta: — Szavako, ezt neked is meg kellene próbálnod. Pompásan hűsít!

Szavako azonban kimérten ült szertartásos nyári ruhájában, derekán szorosra kötött nehéz selyemövvvel. — Az Ön lába olyan szép! — válaszolta. — Hogyan is mutogathatnám az én csúf lábamat az Öné mellett!

Úgy véltem, túlságosan tartózkodó. Kissé szabadabban, közvetlenebbül viselkedhetett volna azzal, aki végül majd az anyósa lesz. Szavako azonban túlságosan is szolgálatkésznek látszott, túlságosan igyekezett Anya kedvében járni; szavai gyakran valami halvány őszintétlen felhangot kaptak. Figyelembe véve, hogy középiskolát végzett lány volt, még velem szemben is sajátosan régimódián viselkedett. Talán a házasság majd megváltoztatja, gondoltam, de pillanatnyilag nem tudtam szabadulni attól az érzéstől, hogy a közöttünk levő viszony az úr meg a szolga kapcsolata. Meglehet, éppen ez a tulajdonsága tetszett meg apámnak, s Anya lelkiereje, határozottsága mellett Szavako még visszahúzódozóbbnak tetszett. Mégis, ha arra gondoltam, hogy ez a fiatal lány lesz majd kis családuk harmadik tagja, valamiféle hiányérzetem támadt.

Egy vagy két hónappal azután, hogy a selyemfa és a gránátalma elhullajtotta virágait, már éppen virágozni kezdett a mirtusz, és éretet szint öltött az útifű, annyira elsajátítottam a masszázis fogásait, hogy gyakran megkértem Anyát, jöjjön ki a kerti lakba, hadd kezeljem.

— Nem bánom, ha annyira akarod, néhány percre — válaszolta ilyenkor.

Természetesen mindig én foglaltam el Szavako helyét, ahányszor ő nem volt ott, de még ha jelen volt is, félretoltam és azt mondtam: — Hadd próbáljam én, te meg ellenőrizd! — Nem tudtam elfelejteni azokat a napokat, amikor Anya mellét nyújtotta nekem, s most egyetlen örömöm az volt, ha masszírozhattam. Nagyjából ez idő tájt Szavako, aki eddig mindig nyugati módon fésülte haját, a hagyományos magasra tornyozott Simada-hajviseletre tért át, amely pompásan kiemelte ukiyoye-arcát. Szemmel láthatólag készült az apám halálának első évfordulóján tartandó buddhista szertartásra; már csak kevés idő volt hátra az évfordulóig. Anya is új ruhákat rendelt erre az alkalomra: többek között egy díszruhát, amely sötétbíbora mintás szaténból készült, szoknyáján mályvarózsa mintával, széles övéen pedig a sűrű szövésű fehér selymet a hét őszi virág színmintái díszítették.

Az évforduló alkalmából rendezett szertartást egy Hyakumamben közelében levő templomban tartottuk meg, a vacsorát pedig a templom különtermeiben szolgálták fel. Anya is, én is észrevettük, hogy rokonaim roppant hűvösen és kimérten viselkednek. Egyesek nyomban távoztak, mihelyt tömjént gyújtottak, s még csak le sem ültek mellénk vacsorázni. Amióta apám egy volt hivatásos szórakoztatót vett feleségül, rokonaim sajátosan ellenséges és megvető magatartást tanúsítottak családukkal szemben. S most mindennek a tetejébe én a kertész leányát készülök elvenni: nem is várhattam mást, mint hogy megszólhatnak. De arra még én sem számítottam, hogy ennyire nyersek, udvariatlanok lesznek velünk. Anya mindezt szokott öntudatos nyugalmával fogadta, de Szavako, aki mindent megtett, hogy ünnepi

öltözéke kifogástalan legyen, annyira levertnek látszott, hogy megesett a szívem rajta.

– Kezdek aggódni, hogyan zajlik majd le az esküvőnk – mondtam Anyának.
– Gondolod, hogy rokonaim egyáltalán eljönnek majd a szertartásra?

– Ugyan miért aggódsz? Nem az ő kedvükért házasodsz – elég, ha te, én és Szavako boldogok vagyunk. – Anya láthatóan megőrizte önuralmát, hamarosan azonban rádöbbenem, hogy rokonaink gyűlölködése sokkal féktelenebb, mint gondoltam.

Okane, aki megint eljött Nagahamából a szertartásra, néhány napot nálunk töltött, mielőtt hazautazott volna. Elutazása napjának reggelén megkért, sétáljunk ismét egyet a szentély erdejében.

– Okane, mondani akarsz nekem valamit? – kérdeztem.

– Igen, beszélni akarok veled.

– Azt hiszem, tudom, miről van szó. Az esküvőmről akarsz mondani valamit, ugye?

– Nemcsak erről van szó.

– Akkor hát miről?

– Hát . . . de nem szabad megharagudnod, Tadaszu.

– Nem haragszom. Mondjad bátran.

– Amúgy is megtudod majd valakitől, akkor meg, gondolom, jobb, ha tőlem tudod meg. – S azután apránként a következőket mondta el nekem.

Rokonaim természetesen valóban elleneztek küszöbön álló házasságomat, de nemcsak ezért tekintettek ránk rosszallóan. Bírálatak tárgya Anya meg én voltunk, sokkal inkább, mint a Kadzsikava lányával kötendő házasság. Egyszerűen azzal gyanúsítottak, hogy vérfertőzést követünk el. Rokonaim szerint, számolt be Okane, Anya meg én még apám életében kezdtük el bűnös viszonyunkat, Apa pedig, mielőtt megtudta, hogy többé nem épülhet fel, szemet hunyt a dolog felett – mi több, támogatta is ezt a viszonyt. Egyesek már odáig mentek, hogy felvetették a kérdést, vajon kinek a gyermekét csempészték ki Tamába, sejtetve, hogy Takesi nem is az apám, hanem az én fiam.

Eltűnődtem, vajon ezek a rokonok, akik már évek óta kerültek bennünket, hogyan hallhattak bármi olyat felőlünk, aminek alapján ilyen iszonyú hírtünkkel kellették. De Okane fölvilágosított, hogy egész szomszédságunk már régóta erről pletykál. Úgy látszik, mindenki tudta, hogy hosszú órákat töltöttünk kettesben a Selyemfa Pavilonban, s nyilván ez adott tápot a híreszteléseknek. Rokonaim azt tartották, halálra kóros apám azért rendezte el a Szavakóval való házasságomat, mert csakis az ő hátrányos helyzetében levő leány mutatkozott hajlandónak egy ilyen házasságra. A legvérlázítóbb feltevés szerint apám feltehetőleg azért kívánta, hogy feleséget hozzak a házhoz, mert így tovább folytathattam vérfertőző kapcsolatomat anyámmal. A pletyka szerint Kadzsikava pontosan ismerte a körülményeket, amikor beleegyezett a házasságba, Szavako pedig tiszteletben tartotta apja kívánságát – mondanom sem kell, vagyunkat akarták így megkaparintani. Rokonaim tehát legfőképpen apám szerepén háborodtak fel, majd sorrendben a többi bűnösén: Anyáén, az enyémen, Kadzsikaváén és leányáén.

– Tadaszu, légy óvatos! – ezzel az intellemmel fejezte be elbeszélését Okane.
– Mindenki tudja, hogy az emberek fecsegnek, de iszonyú dolgokat tudnak mondani! – Furcsa pillantást vetett rám szeme sarkából.

– Beszéljenek csak, amit akarnak – válaszoltam. – Az efféle mocskos híresztelések gyorsan feledésbe mennek.

— Hát talán mégis eljönnek jövő hónapban az esküvőre — mondta Okane kétkedve, amikor elváltunk.

Nem áll szándékomban részletezni a további eseményeket. De talán helyes, ha röviden összefoglalom a fontosabbakat.

A házassági szertartást egy kedvező előjelű novemberi napon tartottuk még abban az esztendőben. Anya kedvében akartam járni, ezért csakett helyett apám egyik fodros fekete selyemkimonóját vettem fel. Az esküvőn szinte egyetlen rokonom sem jelent meg; még Anya rokonai is távollétükkel tüntettek. A megjelentek túlnyomórészt a Kadzsikava család tagjai voltak. Kato doktor meg felesége szívességéből elvállalták a közvetítők szerepét. A doktor éveken át tanulta a no-drámák szerepstílusát, és roppant megörült, hogy most módjában lesz elrecitálni a *Takaszo* ismert sorait. Zengő hangját hallgatva azonban messze jártak gondolataim.

Szavako viselkedése Anyával és velem szemben esküvőnk után sem változott különösebben. Néhány napos nászutunkat Narában meg Iszében töltöttük; mindig gondosan vigyáztam, nehogy teherbe ejtsem feleségemet — ezt szüntelenül szem előtt tartottam. A felszínen úgy tetszett, Anya tökéletes egyetértésben él frissen házasodott fiával és menyével. Apa halála után továbbra is a tizenkét-gyékényes, verandás szobában aludt, sőt még Szavako beköltözése után is ez maradt az ő szobája. Szavako meg én az én kis hat-gyékényes szobámban aludtunk. Úgy véltük, ennek így kell lennie, elvégre én még iskolába jártam, és eltartottak. Ugyanezért Anya intézte a háztartás pénzügeit.

Ami pedig Anya életét illeti ebben az időben, mindenki úgy vélhette volna, hogy irigylésre méltóan gondtalan és kényelmes a sorsa. A Konoé-stílusú kalligráfia gyakorlásával, klasszikus japán irodalom olvasásával, koto-játékkal vagy kerti sétákkal töltötte el az időt; ha akár nappal, akár éjszaka elfáradt, valamelyikünk mindig ott volt, hogy megmasszírozza. Nappal a kerti lakban masszírozhatta magát, de éjszakánként mindig hálószobájába hívta Szavakót. Nagyritkán elmentünk hármasban színházba vagy kirándultunk; Anya azonban takarékos volt, még a legapróbb pénzüsségeket is kínos gonddal följegyezte, s intett bennünket, kerüljük a felesleges kiadásokat. Különösen Szavakóval bánt szigorúan, és sok szemrehányást tett neki az élelmiszer számlák miatt. Anya frissebbnek, fiatalosabbnak tetszett, mint valaha, s annyira nekigömbölyödött, hogy tokája kezdett nőni. Valójában talán már-már túlságosan is meghízott — mintha Apa halálával nem kellett volna többé kínosan ügyelnie magára.

Így folyt az életünk, miközben további két évet végeztem az egyetemen. S ekkor egy júniusi éjszakán tizenegy óra tájban, alighogy lefeküdtem, arra ébredtem, hogy Szavako rázza a vállamat, és azt kiáltja, keljek fel.

— Baj van anyáddal! — kiáltotta, miközben a másik hálószoba felé tuszkolt. — Valami szörnyű történt!

— Anya! — kiáltottam. — Mi baj van? — Nem kaptam választ. Arcra borulva feküdt, halkan nyögött, és mindkét kezével görcsösen markolta párnáját.

— Megmutatom neked, mi okozta! — mondta Szavako, és az ágy feje mellől felvett a földről egy kerek legyezőt: alatta egy széttaposott, hatalmas százlábú feküdt. Szavako azt magyarázta, hogy Anya masszázst kívánt, és ő közel egy órán át masszírozta. Anya hátán fekve aludt, egyenletesen lélegzett, Szavako pedig lassú mozdulatokkal végigdörzsölte a lábát, egészen a bokájáig. Anya egyszerre csak fájdalmasan fölsikoltott, lábfeje görcsbe merevedett. Amikor Szavako rémülten föltekintett, egy százlábút látott Anya mellén, egészen a szíve közelében. Riadtan tenni akart valamit, fölkapott egy keze ügyébe eső legyezőt, és lesöpörte a rovar; sikerült a földre dobni, ráborította a legyezőt, és széttaposta.

— Bárcsak jobban figyeltem volna... — kesergett a halottsapadt Szavako. — Olyan buzgón masszíroztam...

Kato doktor nyomban átsietett hívásomra; megtette a szükséges intézkedéseket, egyik injekciót a másik után adta be Anyának, de Anya szenvedései láthatóan percről percre fokozódtak. Valamennyi tünet — arcszíne, lélegzete, pulzusa meg a többi — mind arra utalt, hogy súlyos az állapota. Kato doktor el sem mozdult oldala mellől, minden tőle telhetőt elkövetett, hogy megmentse; állapota azonban hajnalban válságosra fordult, és hamarosan meghalt.

— Nyilván a sokk okozta — állapította meg Kato doktor.

Szavako hangosan zokogott. — Én vagyok a hibás, én vagyok a hibás — ismételte szüntelenül.

Nem kívánom ecsetelni az iszony, a gyász, a kétségbeesés érzését, amely teljesen úrrá lett rajtam; s gondolom, nem válnék becsületesemre, ha bárkire is gyanakodnék, anélkül, hogy a legcekélyebb bizonyítékkal rendelkeznék. Még sem tudok szabadulni bizonyos kínzó kétségektől...

Nagyapám vagy negyven évvel ezelőtt építette házunkat, ő nevezte el Gém-tanyának. Ez idő tájt ért be a ház, fölvette a korral járó gyönyörű patinát, amely oly jól illik az ilyen jellegű, japán stílusú épülethez. Nagyapa idejében a fa még túlságosan nyers lehetett; s amint telnek az évek, kétségtelenül lekopik majd selymes fénye. A Gém-tanya egyetlen valódi régi épülete a teaház volt, amelyet még nagyapám telepített ide; említettem már, hogy gyermekkoromban ellepték a százlábúak. Később azonban egyre sűrűbben tűntek fel e rovarok a kerti lakban és magában a főépületben is. Semmi rendkívüli sem volt abban, hogy egy százlábú bejusson a verandás szobába is, ahol Anya aludt. Nyilván korábban is sokszor látott százlábúakat a szobájában, s bizonyára Szavako, aki mindig bejárt hozzá masszírozni, szintén találkozhatott e rovarokkal. Éppen ezért eltűnődöm, vajon Anya halála teljes egészében a véletlen számlájára írható-e. Vajon nem forgatható-e valaki olyasmit a fejében, hogy ha megjelenik egy százlábú, fölhasználja céljaira? Talán csak nagyon durva tréfa volt, és elkövetőjének eszébe sem jutott, hogy egy rovarcsipés halálos is lehet. De ha tudott az illető arról, hogy Anyának rossz a szíve, akkor a lehetőség nagyon is vonzóan tetszhetett... S még ha kudarcot vallott volna is terve, senki sem bizonyíthatta volna, hogy a százlábút szántsándékkal fogták meg, és helyezték az alvóra.

Meglehet, a százlábú valóban véletlenül mászott Anyára. De Anya nagyon könnyen elaludt: ha masszíroztuk, mindig elernyed, és nyomban mély álomba merült. Nem kedvelte az erőteljes masszázst, jobban szerette, ha gyengéden, könnyedén ütögetjük, nehogy felébresszük. Nagyon is elképzelhető, hogy valaki egy kis tárgyat a testére helyezett anélkül, hogy fölébresztette volna. Amikor berohantam a szobájába, arca borulva feküdt, s kínjában vonaglott. Szavako viszont azt állította, hogy korábban a hátán feküdt. Nemigen tudtam elhinni, hogy Szavako, aki éppen anyám lábát masszírozta, abban a pillanatban, amikor föltekintett, meglátta a százlábút Anya mellén. Anya nem meztelenül feküdt, hanem éjszakai kimonója volt rajta. Miként láthatta volna Szavako a rovar — hiszen a százlábú nyilván bemászott a kimono alá, ahol nem fedezhették föl. De Szavako talán tudta, hogy ott volt.

Hangsúlyozni szeretném, hogy ez csupán az én egyéni föltevésem, semmi egyéb. De mivel ez az elgondolás mélyen befészkelte magát agyamba, s oly sokáig kísértett, végül is megpróbáltam, hogy írásba foglaljam. Végére is az a szándékom, hogy amíg csak élek, titokban tartom e följegzéseimet.

*

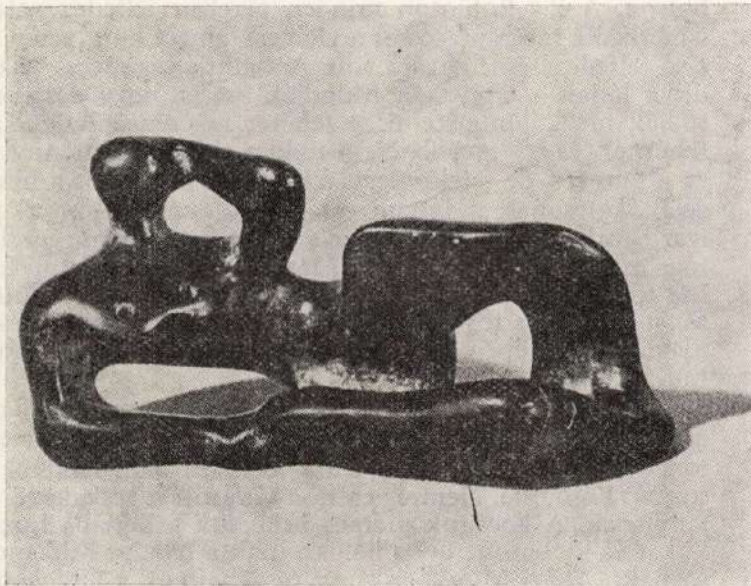
Azóta további három év telt el.

Amikor két éve befejeztem egyetemi tanulmányaimat, hivatalnoki állást vállaltam a bankban, amelynek Apa igazgatója volt; az elmúlt év tavaszán pedig, személyi természetű okoknál fogva, elváltam Szavakótól. Családja számos nehezen teljesíthető követelést támasztott, s végül is teljesítenem kellett feltételeiket. Az egész bonyolult ügylet annyira kínos volt, hogy még írni sem akarok róla. Válási keresetem benyújtásával egyidejűleg eladtam a Gém-tanyát, amely annyi boldog és szomorú emléket őrzött számomra, és a Honen-templom közelében kis házat építtettem magamnak. Elhozattam Takesit, hogy nálam éljen; ragaszkodtam hozzá, hogy visszahozzam Szeriuból, noha ő is, nevelőszülei is tiltakoztak ez ellen. Megkértem Okanet, aki csendben éledélt Nagahamában, költözzön hozzám, és gondozza a kisfiút, legalább néhány éven át, Szerencsére még hatvannégy esztendőskorában is jó erőben van, és könnyűszerrel el tud látni egy gyereket. — Ha úgy kívánod, segíthetek a kisfiú körül — mondta, és földelva kényelmes visszavonultságát, odaköltözött hozzánk. Takesi most hatéves. Eleinte nem melegedett föl Okane iránt és énrántam, de most már nagyon bizalmas kapcsolat alakult ki közöttünk. Jövőre kerül iskolába. Számomra a legnagyobb boldogság az, hogy Anya hasonmása. Mi több, láthatóan örökölt valamit Anya nyugodt, nyílt, nagyvonalú természetéből is. Nem áll szándékomban újra megnősülni: egyszerűen csak azt kívánom, hogy amíg lehet, együtt élhessek Takesival, ő az egyetlen, ami összekapcsol Anyával. Mivel édesanyám meghalt, amikor én még kisgyermek voltam, apám és mostohaanyám pedig alig néhány évvel később, szeretnék Takesival élni, amíg fel nem nő. Szeretném megkímélni attól a magányosságtól, amelyben én éltem.

1931. június 27. (Anyá halálának évfordulóján.)

Otokuni Tadaszu

FÉLIX PAL fordítása

Henry Moore (Anglia): Fekvő